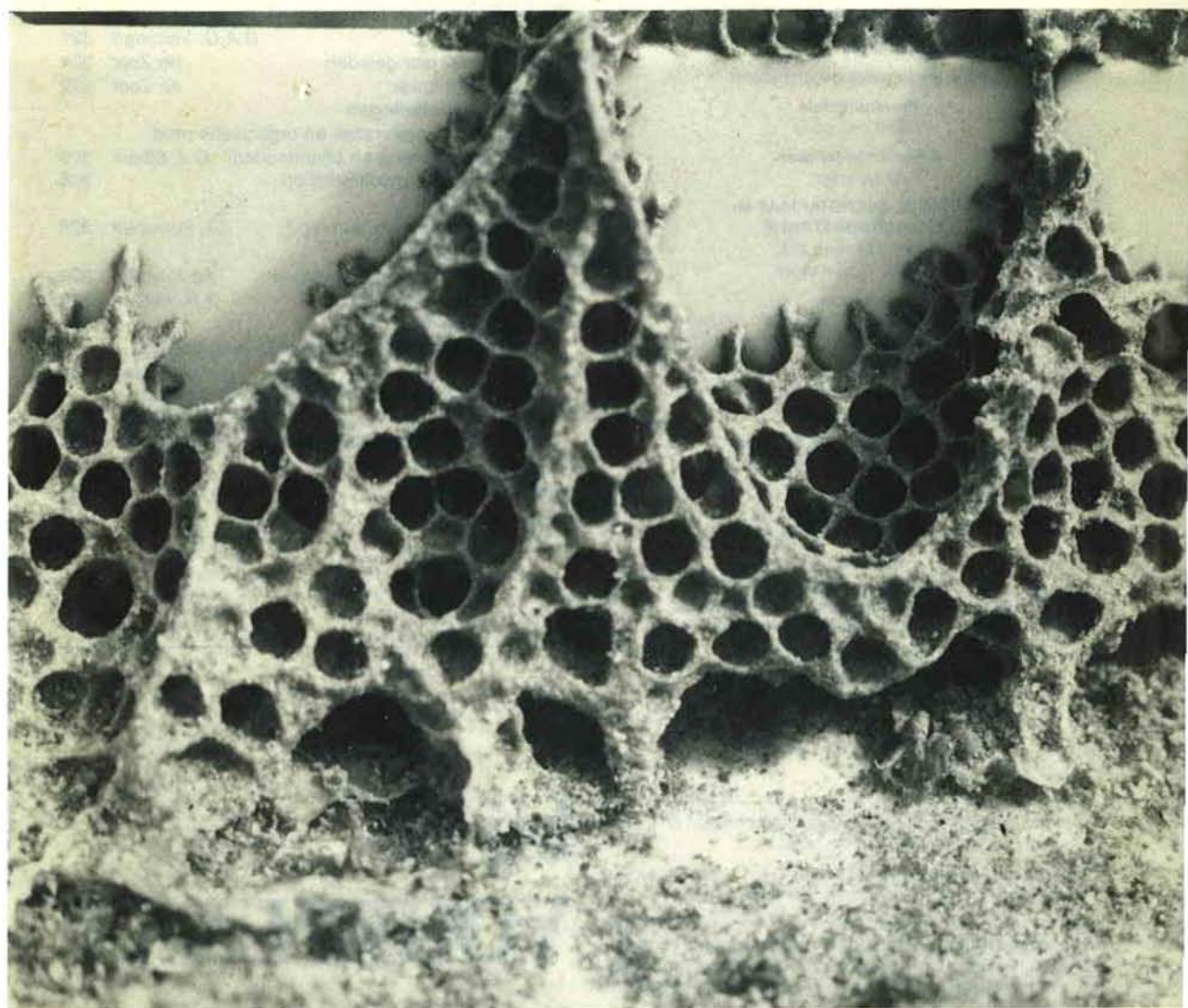

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 91 - no. 11 - november 1989

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

INHOUD

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**

Opgericht 1897

Hoofredacteur
J. Beetsma

Redactieleden
M.L. Boerjan, N. de Jong, J.M.A. Pos

Vaste medewerkers
A. Neve, O. de Kat, J.J. Speelziek, Ko Zoet

Bureauredactie
M.J.E.M. Canters

Ledenblad
Oplage 8200
Verschijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers
f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven
op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**
VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon
VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Telefax
08370-24180

Openingstijden
Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro
VBBN (vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie
ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.
VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk
Drukkerij Modern B.V. Bennekom

Van de redactie	307
Knelpunten bij aanleg en beheer van „natuur- lijke” drachtbronnen in de stad	A. Koster 308
Het Carnica-land Hongarije	O. van Walderveen en J. Scimin 311
Bij en plant in beeld	Arjen Neve 313
Suiker	Wim van West-Friesland 314
Land van Melk en Honing	J.J. Speelziek 316
Geknipt voor U	Ko Zoet 316
De kunststofbijenkast (vervolg)	J.P. van Praagh 317
Onze hofbijen, deel 3	Ab Kuypers 319
Commentaar op „Unieke observatie van bruids- vluchten in het koolzaad	J.P. van Praagh 320
Waarom hebben bijen geen kleren nodig?	Fieke Bos 320

Opmerking over de praktische bijenwagen	D.A.G. Verbrugh 321
't Groentje 90 jaar geleden	Ko Zoet 321
Van imker tot imker	Ko Zoet 322

Officiële mededelingen	
Voorlichting, onderzoek en organisatie rond insektenbestuiving en bijenhouderij	G.J. Elbers 325
Tips van het Consulentenschap	326

Koninginneteelt	
Buckfast Belangen Verenigd	J.J. Speelziek 328

Verenigingsnieuws	
Honingkeuring Oost Flevoland	Ab Kuypers 329
Beestenspul in Ermelo	G.R. Nijman 330
Geachte imker	331
Haren-Paterswolde viert haar 75-jarig bestaan	J. Kwebeman 331

Landbouwbegroting: meer geld voor de bijen- houderij	P.C. Muntjewerf 332
Opnieuw de kunststofbijenkast	G. Henseler 333
Cursussen	334
Imkersagenda	334

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties en speurbijtjes **voor de 1e van de maand**, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het Bijenhuis sturen. Tekst bij voorkeur typen; foto's liefst zwart/wit. Het maandschrift verschijnt omstreeks de 10de van de maand.

jaargang 91 - nummer 11 - november 1989

bij de VOORPLAAT

Gothiek in de bijenarchitectuur. Dit bouwwerk maakten de bijen na het schoonlikken van de wasdeksels.
Foto: J. Beetsma

VAN DE REDACTIE

Nienke de Jong tijdelijk uitgeschakeld

Op 25 september was ons redactielid Nienke de Jong betrokken bij een verkeersongeluk. Fietsend naar haar werk werd zij door een auto aangereden. Met een zware hersenschudding en uitwendige kneuzingen werd zij naar het ziekenhuis gebracht. Sinds een week is zij weer thuis om verder te herstellen. Wij wensen haar van harte beterschap!

Open dag Bijenhuis

Op 14 oktober werd de Open dag in het Bijenhuis gehouden. De belangstelling voor deze gezellige bijeenkomst was overweldigend. Naar schatting werd het Bijenhuis door 5000 belangstellenden bezocht. Op de Grintweg was het verkeer geheel ontregeld. De auto's stonden aan weerskanten van de weg in de berm en op het fietspad geparkeerd. Gelukkig had de Wageningse politie begrip voor de situatie en gaf de foutparkeerders een kwartier de tijd om hun fout te herstellen. In het decembernummer komen we uitvoerig terug op deze geslaagde Open dag.

De Grintweg richting Bennekom.

De Grintweg richting Wageningen.

De „Bijenkroeg“ zat de gehele dag vol.

BESTEL NU BIJ HET BIJENHUIS:

100 sterhyacinten f 10,-
100 crocussen f 10,-

gegarandeerd EERSTE KWALITEIT !!!

**OPBRENGST VOOR DE VIERING
VAN ONS 100-jarig JUBILEUM !!!**

WIE MAAKT ONS LOS ???

Knelpunten bij aanleg en beheer van 'natuurlijke' drachtbronnen in de stad

A. Koster,
Adviesgroep Vegetatiebeheer

Met betrekking tot natuurlijk groenbeheer in het stedelijk gebied zijn er ontwikkelingen gaande die voor de toekomst van de bijenteelt van betekenis kunnen zijn. Het is voor de imkerij van groot belang dat ze hierbij nauw betrokken blijft en dat ze enig zicht heeft op de problematiek die zich in deze ontwikkelingen voordoet.

Natuurlijk groenbeheer in het stedelijk gebied staat momenteel volop ter discussie en verheugt zich ondanks de talloze knelpunten in toenemende belangstelling. Bezuinigingen, milieuproblemen ten gevolge van het gebruik van herbiciden en de noodzaak tot verbetering van de ecologische kwaliteit van het stedelijk gebied zijn hier debet aan. Vooral aan het laatste aspect heeft de imkerij ook haar bijdrage geleverd.

In de toekomst zal de ecologische kwaliteitsverbetering een zwaarwegend motief zijn om het stadsgroen anders te gaan beheren. De imkerij in de steden zal hier ongetwijfeld voordeel van hebben. Ook al komt er weer volop geld om het traditionele netheidsbeheer opnieuw ter hand te nemen en al worden er herbiciden uitgevonden die geen schadelijke bijverschijnselen vertonen voor het milieu, dan nog is om ecologische motieven de weg terug naar het netheidsbeheer, zoals dat op de huidige schaal plaatsvindt, ongewenst. Een en ander is ook af te leiden uit enkele rapporten die door de Directie Natuur, Milieu en Fanuabeheer (NMF) van het Ministerie van Landbouw en Visserij zijn of worden uitgegeven, te weten:

Natuur in steden (Tj. Deelstra & H. Pötz)

Dit is een stedenbouwkundige verhandeling op ecologische grondslag. Hierbij gaat het niet alleen om klimatologische en waterhuishoudkundige zaken. Er wordt ook ruim aandacht geschonken aan de natuur in de stad en er wordt duidelijk op gewezen hoe belangrijk het voor het welzijn van de stadsmens is om de natuur dichterbij huis te brengen.

Natuurbeleidsplan

Het Natuurbeleidsplan is een onderdeel van het nationaal Milieubeleidsplan; hier wordt beknopt aandacht geschonken aan de natuurwaarden van het stedelijk groen. Door middel van projecten wil NMF verbetering van de ecologische kwaliteit en de natuur in het stadsgroen stimuleren.

Beschermingsplan dagvlinders (I. Wynhoff)

In dit beleidsplan wordt ten opzichte van andere milieus ruim aandacht geschonken aan het stedelijk groen. Uit vele publicaties is inmiddels duidelijk geworden dat het stedelijk gebied van belang is voor vele

insekten inclusief vlinders. In deze publicatie wordt aangegeven hoe de vlinderstand in het stedelijk gebied kan worden bevorderd. Ter ondersteuning zal door de Vlinderstichting een uitvoerige folder worden uitgegeven die de plantsoendienst als leidraad behulpzaam kan zijn.

Stedelijke groen natuurlijker (A. Koster)

Deze publicatie is vooral gericht op de plantsoendiensten. Het gaat in op allerlei praktische mogelijkheden om het stadsgroen natuurlijker te maken. Hierbij worden esthetische aspecten niet uit het oog verloren. Het gebruik van inheemse planten speelt hierbij een belangrijke rol. Verschillende zaken die in de eerder genoemde rapporten naar voren werden gebracht zijn hier nader uitgewerkt. Daarom kan dit rapport min of meer als een handleiding voor een natuurlijk groenbeheer van het stadsgroen worden gezien.

Vijver met watergentiaan.

Vooral de laatste twee publicaties zijn ook van belang voor de bijenteelt omdat het groenbeheer dat hierin wordt voorgestaan een positieve invloed heeft op de dracht. Dit alles overziend maakt duidelijk dat een natuurlijk groenbeheer geen neo-romantische modegril is, maar voortvloeit uit ecologische inzichten waar we ons niet langer aan kunnen onttrekken.

Knelpunten

Hoe wordt het een en ander nu in praktijk gebracht? Als de opinies landelijk worden samengevat, gaat de weg naar een natuurlijk groenbeheer door een moeras van knelpunten en slechts bij enkelen is de avonturiersgeest aanwezig om zich hierin te wagen.

De voornaamste knelpunten zijn:

- het ontbreken van kennis bij de meeste plantsoenendiensten over de inheemse plantesoorten, de begroeiingen waarin zijn voorkomen en de wijze waarop ze in het stedelijk groen kunnen worden toegepast en beheerd. Automatisch komt dit ook tot uiting in de afwezigheid van wilde drachtplanten in de stedelijke omgeving.
- Ook bij de meeste opleidingen wordt deze kennis niet bijgebracht en ze zijn daardoor niet afgestemd op de hedendaagse en toekomstige ontwikkelingen. Deze lacune is eveneens niet bevorderlijk voor de imkerij. De mogelijkheden tot bijscholing zijn nog zeer beperkt. Bovendien blijkt vooral het oudere personeel minder tot bijscholing bereid. Of dit laatste zo is, is zeer de vraag.
- Veel stadsgroen is niet geschikt voor een natuurlijk groenbeheer. Dit zal eerst moeten worden omgevormd en bovendien zal het materieel aan het nieuwe beheer moeten worden aangepast, dit heeft financiële gevolgen op korte termijn. Gemeentebesturen reageren met betrekking tot het laatste vaak zeer terughoudend. Verder moet er bij inrichting en ontwerp veel meer rekening worden gehouden met een natuurlijk groenbeheer. In sommige gevallen heeft dit ook betrekking op drachtplanten die een te arbeidsintensief onderhoud vragen (zie Bijenteelt 90(6): 170 (1988)).
- Voorlichting van de bevolking en de politici is eveneens een probleem. Zonder ecologische kennis en zonder kennis van natuurlijke begroeiingen en het daarbij behorende beheer is voorlichting een bijna onmogelijke opgave (in het verleden werden initiatieven met betrekking tot deze voorlichting vaak vanuit de imkerij genomen).

Praktijk

Het zal duidelijk zijn dat eerder genoemde knelpunten niet vandaag of morgen kunnen worden opgelost en dat een fundamentele aanpak van het probleem een procesmatig karakter zal hebben. De vraag is nu of we alleen maar uit de problemen kunnen komen door de knelpunten op een Deltaplan-achtige wijze aan te pakken zodat het nog 15 tot 20 jaar duurt voor-

dat er belangrijke veranderingen in het groenbeheer zijn waar te nemen of dat men al werkend en slagvaardig de zaak ter hand neemt. Dat wil zeggen een begin maken aan een nieuw groenbeheer op die plaatsen waar dat nu mogelijk is met gebruikmaking van de ervaringen en kennis die op verschillende plaatsen in het land aanwezig zijn. De voordelen hiervan zijn dat men zelf ervaring opdoet en dat men dan ook de voorlichting beter ter hand kan nemen. Voor de imkerij is een wat snelle aanpak in verband met de verbetering van de dracht zeer gewenst, immers buiten het stedelijke gebied en enkele natuurterreinen is er nog nauwelijks een fatsoenlijk drachtgebied te vinden waar men het hele seizoen door de volken kan laten staan.

Waar een natuurlijker groenbeheer kan worden gerealiseerd hangt sterk af van de functie en de plaats van het betreffende terrein. Zo kan men bijvoorbeeld niet verlangen dat van een terrein dat als speelveld wordt gebruikt een bloemenweide wordt gemaakt (zie ook Bijenteelt 90(3): 80–82 en 90(4): 107–109). Vele gemeenten voeren op kleine schaal aan de stadsrand of uit het zicht van de bewoners een extensief groenbeheer. Thans zijn er aardig wat voorbeelden dat het ook in de directe woonomgeving kan en om esthetische motieven juist in het zicht van de bewoners. In de praktijk gaat het om grasvelden, vijverkanten en bosplantsoenen. Door bij andere gemeenten een kijkje te nemen krijgt men een indruk van de mogelijkheden. In veel gevallen gaat het om bloemrijke situaties die voor de stadsmaker van belang zijn.

Een andere mogelijkheid voor het uitbouwen van kennis is het benutten van het aanwezige inzicht. Vooral binnen wat grotere gemeenten is altijd wel enig personeel aanwezig dat over voldoende kennis en inzicht beschikt om met een natuurlijk beheer een start te maken en daar ook wel enthousiast genoeg voor is. Door ambtelijke structuren echter, kunnen deze vakmensen niet altijd even goed met hun kennis uit de voeten. Het komt geregeld voor dat men aan de basis mogelijkheden tot een natuurlijk groenbeheer goed mogelijk acht, maar door de superieuren vaak om weinig steekhoudende redenen niet in praktijk mag worden gebracht. Vanuit de plaatselijke overheid en vanuit de plantsoendienst zelf zouden zulke vaklieden veel meer gestimuleerd moeten worden om hun kennis in praktijk te brengen. Uiteindelijk zal het toch op deze wijze moeten beginnen. In enkele plaatsen heeft men zo al belangrijke successen weten te boeken.

Onderzoek en begeleiding

Veel gemeenten willen best een andere weg inslaan en zijn bereid om aan onderzoek van een natuurlijker groenbeheer mee te werken (in het verleden waren veel gemeenten ook welwillend bij de keuze van hun sortiment houtige en soms kruidachtige gewassen als

het om drachtverbetering ging). Instituten die daarbij het voortouw zouden moeten nemen ontbreken of hebben zich tot nu toe niet met dit onderzoek beziggehouden. De hamvraag hierbij is, hoe we op een ecologisch, economisch en esthetisch verantwoorde wijze met wilde planten en spontane begroeiingen kunnen omgaan. Hierover is wel reeds enige toepasbare kennis aanwezig, o.m. bij enkele Gemeenten, de Adviesgroep Vegetatiebeheer* en Vakgroep Vegetatie- en Onkruidkunde van de Landbouwwuniversiteit, maar deze dient aanzienlijk uitgebreid en verfijnd te worden. Dit onderzoek dient gericht te zijn op resultaten die op korte en middellange termijn (5–10 jaar) in praktijk kunnen worden gebracht. Het onderzoeksterrein zijn de plantsoenen en parken in de gemeenten zelf. Het voordeel hiervan is dat resultaten direct in praktijk kunnen worden gebracht.

Op de volgende vragen dient men zich te richten:

- Hoe kunnen spontane begroeiingen op een zodanige wijze worden beïnvloed dat er een beeld ontstaat dat zowel ecologisch als esthetisch is verantwoord.
- Welke soorten kunnen in spontane begroeiingen worden geïntroduceerd en geïntegreerd.
- Hoe kunnen minder of zeer ongewenste soorten door gewenste soorten worden beconcurrerd d.w.z. in hun expansie worden beperkt of worden teruggedrongen.
- Hoe kunnen op zwaargestoorde, omgewoelde en opgebrachte gronden op redelijk korte termijn houtige en kruidachtige soorten op een esthetisch en ecologisch verantwoord niveau worden geïntegreerd.
- Hoe kan de concurrentiekracht van ongewenste soorten op een economisch en ecologisch verantwoorde wijze mechanisch worden verzwakt.
- Wat is de ecologische winst ten opzichte van het traditionele netheidsbeheer. Het laatste speelt vooral in de voorlichting een belangrijke rol.
- Gemeenten die dit onderzoek zelf uitvoeren zouden goed begeleid moeten worden en hun ervaringen zouden moeten worden gecoördineerd.
- Voor de imkerij is het van belang dat bij al deze vragen evenredige aandacht wordt geschonken aan de drachtplanten. In de praktijk is gebleken dat drachtfunctie van het stedelijk groen goed met andere functies samengaat. Dit geldt niet alleen voor de houtige maar ook voor de kruidachtige soorten.

Opleiding

Opleidingen worden gevoed door onderzoek en praktijkervaringen. Beide zijn schaars. Toch is er al voldoende kennis aanwezig om een begin te maken met een onderwijsprogramma dat op natuurlijker groen is gericht. Voorbeelden zijn bijscholingscursussen die in verschillende plaatsen in ons land worden georganiseerd. De inhoud van deze cursussen zou aanzienlijk moeten worden uitgebreid en een fundamenteel

Fabriek Veenendaal Pinksterbloem.

bestanddeel van de officiële beroepsopleidingen moeten worden. Materiaalkennis dient aanzienlijk te worden aangepast; deze is thans nog te veel op cultivars en exoten afgestemd. Men zal zich meer moeten richten op de toepasbare inheemse plantesoorten en de daarbij behorende beheersmethoden zoals deze momenteel in de praktijk worden uitgevoerd. De voornaamste wilde (dracht)planten die in het stedelijk groen kunnen worden toegepast, zijn redelijk goed bekend. In het rapport 'Stedelijk groen natuurlijker' wordt van de meeste van deze planten per toepassingsgebied een overzicht gegeven. Verder bestaat er over het natuurlijk stadsgroen een geweldige hoeveelheid literatuur die elementen bevat die door de opleidingen kunnen worden gebruikt. Onder meer de voornaamste oecologische aspecten die voor het stedelijk groen van belang zijn. Al met al is er voldoende materiaal beschikbaar om de opleidingen op niet al te lange termijn aan te passen aan de hedendaagse praktijk. Dat de opleidingen ook enige aandacht dienen te besteden aan het aspect drachtplant behoeft geen verder betoog.

'Stedelijk groen natuurlijker', 142 pp. (ISBN 90-72927-01-X) wordt toegestuurd naar alle Nederlandse plantsoenendiensten en gemeentebesturen; verder naar de meeste organisaties die met stedelijk groen te maken hebben o.m. naar alle bijenteeltorganisaties en hun plaatselijke afdelingen.

Inlichtingen over de andere rapporten: Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, Ministerie van Landbouw en Visserij, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Adviesgroep Vegetatiebeheer, A. Koster, Bornsesteeg 69, 6708 PD Wageningen. Tel. (08370) 82175 of 83524.

Het Carnica-land Hongarije

Verslag van een bezoek aan Budapest en Gödöllő

O. van Walderveen en J. Scimin,
Bocholt-Barlo

Als lid van het Warschaupakt leidde Hongarije na de Tweede Wereldoorlog een moeilijk bestaan. De wederopbouw van het land gaat zeer langzaam, men is er nu nog mee bezig. Twaalf jaar geleden begon men de bergen ijzer en de vernielde gebouwen op te ruimen en de braakliggende grond te bewerken. De nieuwbouw heeft een enorme vlucht genomen en de oude ruïnes worden gerestaureerd. De bloemenwinkels bieden een uitgebreide keuze aan. Het is een openbaring te zien wat er op dit gebied gedurende de laatste twintig jaar ontwikkeld werd! Het was opvallend dat niet alleen de vrouwen, maar ook de mannen een bos bloemen mee naar huis namen.

Sinds 1954 wordt uitsluitend met de carnica geïmkert; andere rassen worden niet toegelaten. Deze carnica, afkomstig uit het Donaugebied en de noordelijke Balkanlanden, is een donkere dichtbehaarde bij die brede grijze viltbanden heeft. De ontwikkeling van de volken gaat snel in het voorjaar, maar loopt vroeg in de zomer alweer terug. De broedactiviteit is goed aangepast aan het klimaat. Soms komt een sterkere zwermduft voor, die de imker tracht te onderdrukken. De bijen overwinteren in kleine volken en hebben daardoor weinig voedsel nodig. Vooral bij beginnen de imkers zijn de beroemde zachtmoeidigheid en de bouwduft zeer geliefd. Door de snelle voorjaarsontwikkeling is deze carnica geschikt voor de vroege dracht. In maart, tijdens de bloei van de wilgen, zijn de Hongaarse imkers al dikwijls onderweg. In april, tijdens de bloei van de appels, kruisbessen en waterwilgen, wordt het weer bestendiger en kunnen de volken uitgebreid worden. Dan wordt ook stuifmeel verzameld.

De honingproductie wordt vooral bepaald door de dracht van de acacia (*Robinia pseudoacacia*). Hon-

garije heeft meer acaciavariëteiten (13) dan Italië, Oostenrijk, Frankrijk en Duitsland tezamen. Deze variëteiten geven in juni drie drachtperiodes. De imkers zijn gedurende een maand met alle mogelijke transportmiddelen onderweg om uit drie drachtgebieden de honing te oogsten. In juli verzamelen de bijen nectar van wilde tabak, linde, witte klaver, euodia en vlierbessen. In augustus, het naseizoen, vliegen de bijen op euodia, zonnebloem, mosterd en heide. Ook dan wordt de beroemde mede gemaakt. Beroepsimkers, leden van imkersverenigingen en enkele privéimkers leveren hun producten aan een centrale, waar de kwaliteit beoordeeld wordt.

De afmetingen van de raampjes zijn 42 x 36 of 42 x 27 en 42 x 18 cm. De Langstrothkast wordt daar al gedurende 16 jaar gemaakt. Bij het reizen met de volken worden de grote ramen gebruikt. Afhankelijk van de volkssterkte worden de volken op minstens twee bakken overwinterd. In maart vullen de volken al vier tot vijf bakken. De deksels zijn het gehele jaar door goed geïsoleerd.

De totale productie bedraagt ca. 18.000 ton per jaar, de productie per volk per jaar is 35 kg. Slechts 2% van de imkers is beroepsimker; zij worden door de staat betaald. Alle andere imkers zijn bij een vereniging aangesloten.

Op het Instituut Hungaronektar in Budapest werden wij ontvangen door de directeur dr. Janos Szatmár, die tevens Hongarije vertegenwoordigt bij Apimondia. Hungaronektar neemt de vijfde plaats op de wereldhoningmarkt in. Nederland en Duitsland zijn de grootste afnemers. De belangrijkste opgave voor dr. Szatmár is, de intussen steeds groter wordende, Europese markt intensiever te bewerken. De honing wordt in de eerste plaats beoordeeld op uiterlijk, smaak en

Dr. Janos Szatmár.

De bijenstand van ing. Suhayda Jenő.

geur. In het laboratorium wordt onderzoek uitgevoerd naar het gehalte aan eiwitten, suikers, sporenelementen en vitaminen, maar natuurlijk ook naar ongewenste stoffen zoals gewasbeschermingsmiddelen en zware metalen zoals lood, cadmium en kwik. Voor het vaststellen of de honing overmatig verwarmd is geweest wordt het HMF (hydroxymethylfurfural) en het diastase (enzym) gehalte bepaald. Het HMF-gehalte mag niet hoger dan 2% zijn. In 1988 werd als hoogste waarde 1,63% gevonden. Aan de hand van stuifmeelonderzoek wordt de honingsoort vastgesteld. Hongaronektar verstuurd alleen producten die voldoen aan de maatstaven van de Hongaarse levensmiddelenwet.

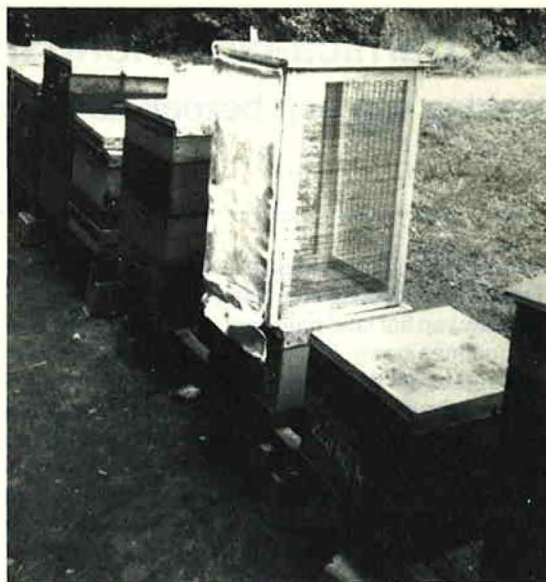
Het was indrukwekkend om een mammoet afvalmachine, waarmee potten met koolzaadhoning gevuld werden, in actie te zien. Het was jammer dat fotograferen niet mogelijk was. Voor kleinere verpakkingen, vanaf 10 gram, werd een aparte serie machines gebruikt. Deze hoeveelheden worden alleen voor consumptie in eigen land verpakt.

Na de explosie in Tsjernobyl was ook de Hongaarse honing besmet. De toegestane besmetting met radioactief cesium is 600 Becquerel per kg. Deze zomer was de maximale besmetting 40 Bq/kg. De mate van besmetting was afhankelijk van het gebied en het moment waarop de monsters genomen werden.

In Gödöllő bezochten we het Onderzoeksinstituut voor bijen en andere insecten. Dr. Szalay László, Istvan Pécsváradi en ing. Suhayda Jenő leidden ons rond. De heer Pécsváradi is voorzitter van de imkervereniging en heeft zelf 50 volken. Ing. Jenő is afdelingschef voor de koninginnteelt. Een afdeling houdt zich bezig met het onderzoek van de bestrijding van de varroamijt. Bij zware besmetting wordt Folbex-VA gebruikt, bij lichte besmetting de Illertischen platen, al-

De bijenkroeg.

Zwermvang apparaat.

leen onder de raten of bij wat zwaardere besmetting onder en boven de raten. In het teeltstation van Gödöllő wordt alle in Hongarije benodigde koninginnen geteelt. Ook worden er koninginnen naar andere landen binnen Europa geëxporteerd. De koningin wordt na twee jaar vervangen om de zwerm drift in toom te houden. Bovendien werkt men daardoor met sterke volken. In Gödöllő wordt een bijenmuseum ingericht. Er werd al veel Hongaars materiaal verzameld en de heer Pécsváradi hoopt het gebouw aan het einde van dit jaar te openen.

Bij het vaststellen van Amerikaans vuilbroed worden alle volken in een straal van 10 km gedurende een maand onder quarantaine gesteld. Indien nodig wordt deze tijd steeds met een maand verlengd. Een staatsproefstation is verantwoordelijk voor de uitvoering van deze verordening.

De heer Pécsváradi noemde ons een Hongaars imkersgezegde: 'Van de imkerij kan je niet leven, je kunt er rijk van worden!'

Ter versterking van de volken in het vroege voorjaar liet hij de bijen het volgende mengsel verzamelen: een halve handvol kamillepoeder, een handvol sojameel, een kwart magere melkpoeder* en een handvol biergist. Dit mengsel zou de legactiviteit van de koningin en de werklust van de bijen sterk stimuleren.

Onze Hongaarse bijenvrienden zouden graag het contact met de Nederlandse imkers willen intensiveren. Zij nodigen U uit voor een bezoek aan Gödöllő en Budapest. Indien U hiervoor belangstelling hebt, dan zorgt men daar graag voor een interessant 'bijenvriendenprogramma'!

Opmerking van de redactie.

* Gezien de giftigheid van melksuiker lijkt het ons niet raadzaam om de bijen melkpoeder te voeren.

akkerwinde

De witte trechtervormige bloemen van de akkerwinde en de haagwinde zijn bij velen bekend onder de toepasselijke naam piespotje. Ze behoren tot de windefamilie (*Convolvulaceae*) met, over de gehele wereld verspreid, ongeveer 1650 soorten, ondergebracht in 55 geslachten. Het geslacht winde (*Convolvulus* L.) telt 250 soorten, die voorkomen in de gematigde streken van de gehele wereld, het is een kosmopoliet. Akkerwinde komt van oorsprong uit het Middellandse Zeegebied.

Op verstoorde gronden

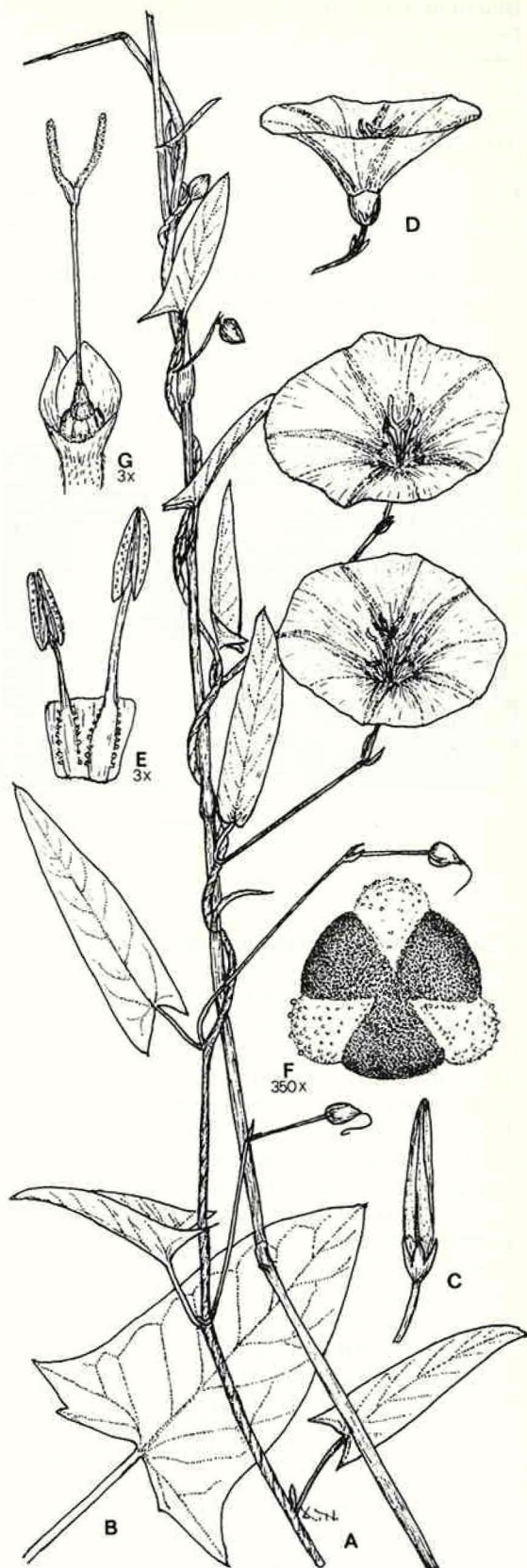
Voor een goede ontwikkeling heeft de plant een stikstofrijke en humusarme zandige grond nodig. De plant is meestal te vinden op verstoorte gronden, zoals in wegbermen en langs afrasteringen. Het is een overblijvende plant met een fijn vertakt wortelgestel, dat zich diep in de grond ontwikkelt. De voortplanting kan door zaad of vegetatie plaatsvinden. In onze streken uitsluitend vegetatief omdat hier zelden zaad tot ontwikkeling komt.

Klimmer

Onder normale omstandigheden klimt de plant langs stengels van planten of langs kunstmatig aangebrachte steunpunten, zoals bijvoorbeeld het gaas van een hek. De stengel van de plant windt zich om het steunpunt doordat het uiteinde van de groeistengel doorlopend draaiende bewegingen maakt tegen de wijzers van de klok in (van boven gezien). Bij het ontbreken van steunpunten, zoals in de lage begroeiing van een berm, kruipen de plantestengels over de grond voort. De verspreidstaande bladeren zijn spiesvormig en hebben een kort stekelpuntje aan de top.

Akkerwinde (*Convolvulus arvensis* L.)

A bloeistengel met bloemen en rijpende vruchten; B blad; C bloem in gesloten toestand; D bloem van opzij gezien; E meeldraden; F stuifmeelkorrel; G vruchtbeginsel met stamper en nectarium

Bloemen geplooid als een paraplu

De bloemen zijn groot en opvallend door hun trechtervorm en heldere kleur. Ze kunnen geheel wit zijn, maar ook wit met 5 rose strepen of rose met 5 witte strepen. Ze ontwikkelen zich in de oksel der bladeren. Kenmerkend voor het geslacht winde zijn de twee kleine schutblaadjes die op enige afstand van de bloem aan de bloemsteel zitten. In gesloten toestand is de bloem als een dichtgeslagen paraplu geplooid en iets rechtsom gedraaid. Aan de vorm van die geplooid en samengevouwen bloemkroon heeft het geslacht zijn wetenschappelijke naam te danken. *Convolvulus* is afgeleid van het Latijnse woord *convolvere* dat bijeengewikkeld betekent.

Bij het nectarverzamenen wordt de bovenzijde van kop en borststuk met stuifmeel bepoederd.

Vroege vogel onder de bloemen

Reeds vroeg in de morgen tooit de akkerwinde zich met nieuwe bloemen. Ze gaan onder normale omstandigheden al om 7 uur open en een uur later zijn alle helmknoppen ook al opengegaan. Voor de bijen zijn de bloemen niet wit maar bijenblauwgroen. Het honingmerk in de bloem, dat insecten naar het nectarium wijst is niet te zien maar wel te ruiken. De vijf strepen, die in de witte bloemen nauwelijks zichtbaar zijn, geuren anders en tegelijk sterker dan de rest van de bloemkroon. Het honingmerk wordt in de bloemen van akkerwinde gevormd door een geurmerk. Over het algemeen dient het geurmerk voor de oriëntatie wanneer de insecten de bloem dicht genaderd zijn. De geurstrepen leiden insecten naar 5 openingen onder in de bloem, bij iedere streep een opening. Alleen via deze openingen kan de nectar uit de bloem worden gehaald, doordat de meeldraden, die met lamellen aan de bloemkroon zijn verbonden, dicht tegen de stamper staan en met een verbrede voet de ruimte boven het nectarium geheel afsluiten. Het oranje-kleurige nectarium ligt als een kussen rond de voet van het vruchtbeginsel. De bloemen sluiten zich bij slecht weer en staan maar één dag in bloei.

Bijen met stuifmeel bepoederd

Bij het bloembezoek lopen de bijen zoals op de foto over de bloemkroon naar de openingen tot het nectarium of over de stamper en meeldraden. Ze komen daarbij eerst in aanraking met de stempels, die vorkvormig op een lange stijl staan. Bij sommige bijen is de bovenzijde van kop en borststuk geheel met stuifmeel bepoederd. Behalve nectar wordt ook stuifmeel door bijen verzameld. De stuifmeelklompjes hebben een grijze kleur. De stuifmeelkorrels zijn groot en hebben in polair aanzicht (als in de illustratie) de cirkelvorm en in equatoriaal aanzicht de ellipsvorm. In de winter sterven alle bovengrondse delen van de plant af. Winterknoppen onder de grond en even er boven zorgen er voor dat de plant het komende seizoen weer tot volle ontwikkeling kan komen.

Literatuur

Aufsess, A.V.: Geruchliche Nahorientierung der Bienen bei entomophilen und ornithophilen Blüten. Zeitschrift für vergleichende Physiologie, 43, 469-498 (1960)
Lex, Th.: Duftmale an Blüten. Zeitschrift für vergleichende Physiologie, 36, 212-234 (1954).

Suiker

Wim van West-Friesland

Zonder suiker geen imkerij!

Imkeren zonder suiker is in Nederland een hachelijke onderneming. Dit artikel behandelt de geschiedenis, productie- en prijsvorming van die voor de imkerij onmisbare suiker.

Wie in de afgelopen maanden zijn bijen heeft verzorgd weet het maar al te goed... suiker oplossen, roeren en voeren. De kilo's suiker smelten letterlijk weg en daarmee ook tientallen, zo niet honderden guldens. Lange winters, drachtgebrek, regenperiodes en koninginneteelt vragen voer dus... suiker! Het is een merkwaardig idee dat wij tot de 8ste eeuw suiker als zoetstof niet kenden, slechts honing, fruit en bessen waren bekend als zoete spijs. Tegenwoordig consumeren wij gemiddeld zo'n 41 kilo per persoon, per jaar dus ruim een ons per dag! Dat is veel maar het verdwijnt toch 'zoetjes aan' in onze koffie, thee, jam, chocolade, dranken etc.

Suiker is afkomstig uit tropisch Azië waar het al vóór Christus bekend was. Men neemt aan dat suikerriet (*Saccharum officinarum*) was, want dat vormde de bron van suiker die vanuit de Nieuwe Hebriden via de Filipijnen, Indonesië en Maleisië uiteindelijk in India terecht kwam. In 1493 werd het vandaar ingevoerd op het eiland Hispaniola in het Caraïbisch gebied. Nog steeds is het Caraïbisch gebied een belangrijke sui-

kerproducent. Toen Napoleon in 1806 de suikeraanvoer grotendeels blokkeerde (Continentaal Stelsel ontstond er in Europa een grote suikerschaarste. Deze economische boycot van Engeland, want dat was toen de eigenaar van de belangrijkste suikerproducerende gebieden, had tot gevolg dat in Europa naarstig werd gezocht naar een eigen suikerbron. In 1747 vond een Berlijnse apotheker Andreas Sigismund Marggraf suiker in bieten (*Beta vulgaris*). Zijn leerling Franz Carl Achard wist het toen nog primitieve productieproces commercieel te maken. Door de teelt van suikerbieten met een hoger suikergehalte (2 à 3% toen, nu 16%) kon de suikerbiet wedijveren met suikerriet. Ofschoon veel mensen menen dat je suikerriet-suiker goed kan onderscheiden van suikerbiet-suiker is dat een misverstand. Beide suikersoorten kunnen als witte kristalsuiker geleverd worden. Door het raffinage proces niet helemaal uit te voeren verkrijgt men, ook bij bietsuiker dus, de wat bruinere en stroperige 'derde wereld look'. Wist u overigens dat het suikerklontje in 1840 is uitgevonden door de Oostenrijker Rad? Je moet er maar op komen!

Behalve honing, riet- en bietsuiker is er tegenwoordig ook maissuiker of isoglucose als zoetstof op de markt. Het vindt vooral toepassing in de frisdranken-industrie. Omdat er wat minder accijns op wordt geheven dan bij de andere suikers is het verbruik van isoglucose enorm gestegen. Binnen de EG tracht men deze importen te remmen, maar de grote buurproducent de VS heeft gedreigd importen uit de EG te beperken als men de invoer van maissuiker gaat hinderen met heffingen. Resultaat: de EG zit met een suikeroverschot terwijl goedkope maissuiker blijft binnenkomen. In Nederland wordt suiker geproduceerd door o.a. de NV, Centrale Suiker Maatschappij (CSM) met raffinaderijen in Halfweg, Sas van Gent, Breda en Vierverlaten nabij Groningen. Het concern lijkt binnen Nederland een monopolie te hebben. Behalve suikerproductie heeft het bedrijf vele dochters die suiker mee-eten bijvoorbeeld Venco, De Ruyter (gestampte muisjes) en ook Honig met het bekende bijenkorf-logo.

Veel imkergeld vloeit behalve naar de CSM ook naar de belastingen in de vorm van accijns. Ondanks een suikeroverschot binnen de EG dat men met suikerquota, heffingen en garantieprijzen te lijf wil gaan worden de imkers dubbel gepakt. De suikersubsidies op bijensuiker zijn verdwenen en de verliezen in de EG landbouw worden via belastingmaatregelen weer gecompenseerd. Gelijke monniken, gelijke kappen binnen de EG? Niets daarvan: Duitse imkers uit Beieren krijgen bijvoorbeeld f 3,50 per volk, Perizin, het bestrijdingsmiddel tegen Varroa, gratis en suiker goedkoper!

EG-suikerregeling

Suikerregeling. De suikerregeling is per 1 juli 1986 voor een periode van vijf jaar verlengd. Over de omvang van

de uota en de verdeling vande daaruit voortvloeiende lasten zal de Raad echter na de eerste 2 jaar een nieuw besluit kunnen nemen.

Kenmerken. De belangrijkste kenmerken van de regeling zijn:

- toewijzing van een produktiequotum per land en daarbinnen per onderneming of fabriek
- jaarlijkse vaststelling van een minimum bietenprijs
- jaarlijkse vaststelling van een stelsel van suikerprijzen (waarvan de interventieprijs = minimumprijs de belangrijkste is)
- vrij suikerverkeer binnen de Gemeenschap
- verplichting voor de suikerproducenten om een minimum voorraad aan te houden (thans 5% van het basis-quotum)
- opneming van isoglucose in de suikerregeling
- financiële (mede)verantwoordelijkheid van bieten-telers en suikerindustrie voor eventuele verliezen, die de Gemeenschap lijdt tengevolge van de verkoop van gegarandeerde suiker op de wereldmarkt.

Quota. Het aan elk land toegewezen produktiequotum wordt door de nationale overheid verdeeld over de in dat land werkzame suikerondernemingen, mede op grond vandoor de EG gegeven richtlijnen. Het produktiequotum bestaat uit: - een basis-quotum. Dit is de hoeveelheid suiker waarvoor de hoogste garantieprijzen (minimum bietenprijs en interventieprijs) gelden. Men noemt dit A-suiker.

Suikerprijzen. Voor suiker geldt een stelsel van drie met elkaar samenhangende prijzen:

- **de richtprijs.** Deze wordt bepaald ter oriëntering van allen die aan het handelsverkeer deelnemen. Het is de bedoeling dat de marktprijs zich te allen tijde op een zo dicht mogelijk bij de richtprijs gelegen niveau zal handhaven. De overige elementen in het prijzenstelsel worden van de richtprijs afgelied. De richtprijs bedraagt sedert 1 juli 1986 ECU 61,03 (= f 164,02) per 100 kg suiker (exclusief verpakking en belastingen).
- **De drempelprijs.** Op suiker uit derde landen wordt indien nodig een invoerheffing gelegd gelijk aan het verschil tussen wereldmarktprijs en drempelprijs. Invoer is daardoor niet lonend en komt praktisch niet voor. De drempelprijs ligt sedert 1 juli 1986 ECU 6,- (= f 16,12) boven de richtprijs.
- **De interventieprijs.** Dit is de prijs waarvoor men suiker altijd kan inleveren bij de EG-overheid. De interventieprijs is sinds 1 juli 1986 ECU 58,18 (= f 156,36).

Bron: Jaarverslag CSN

Referenties:

CSM jaarverslag 1987.
Europees Parlement nieuws april 1988.
Het kleine Loo. sept./okt. '79.
Vrij Nederland boekenbijlage. 1 Maart 1986.
Van suikerriet tot suikerbiet. Drs. Jan van den Brink.
Bayerisches Bienenblatt. januari 1988.

Land van Melk en Honing (de bijen en de Bijbel)

J.J. Speelziek

Het is opmerkelijk dat de Bijbel is samengesteld uit 66 boeken en dat er in totaal 68 keer melding wordt gemaakt van bijen en honing (honingkoeken, -raat en zeem). De term 'een land vloeiende van melk en honing' treffen we 20 keer aan in 7 boeken van het Oude Testament, voor de eerste maal in Exodus 3 : 8. Deze term duidt op een welvarend land met een natuurlijk evenwicht, dit laatste in tegenstelling tot bijvoorbeeld ons land met zijn enorme melkoverschotten en tekorten aan honing. De produktie aan honing in Nederland dekt namelijk nauwelijks 15% van de behoefte.

De mening wordt wel eens gehoord dat men op melk en honing, aangevuld met slechts een weinig ander voedsel, zou kunnen leven. Dr. Mykola H. Haydak, later hoogleraar van de vakgroep Entomologie van de Universiteit van Minnesota, leefde in 1934 gedurende 3 maanden op een dieet van melk en honing. Vanwege het lage vitamine C gehalte in melk en honing gebruikte hij gedurende de dieetperiode wel sinaas-appelsap. Volgens zijn verklaring was hij na afloop van die periode op hetzelfde gewicht gebleven, terwijl hij al zijn dagelijkse werkzaamheden toch normaal had kunnen verrichten.

Aangezien het te ver zou voeren alle 68 meldingen omtrent bijen, honing, honingraat etc. weer te geven volgen hier de desbetreffende teksten, zodat ieder die dat wenst ze na kan slaan.

Genesis 43 : 11
Exodus 3 : 8 en 17
Exodus 13 : 5
Exodus 16 : 31
Exodus 33 : 3
Leviticus 2 : 11
Leviticus 20 : 24
Numerie 13 : 27
Numerie 14 : 8
Numerie 16 : 13 en 14
Deuteronomium 1 : 44
Deuteronomium 6 : 3
Deuteronomium 8 : 8
Deuteronomium 11 : 9
Deuteronomium 26 : 9 en 15
Deuteronomium 27 : 3
Deuteronomium 31 : 20
Deuteronomium 32 : 13
Jozua 5 : 6
Richteren 14 : 8, 9 en 18
1 Samuel 14 : 25, 26, 27, 29 en 43
2 Samuel 17 : 29
1 Koningen 14 : 3
2 Koningen 18 : 32

2 Kronieken 31 : 5
Job 20 : 17
Psalmen 19 : 11
Psalmen 81 : 17
Psalmen 118 : 12
Psalmen 119 : 103
Spreuken 5 : 3
Spreuken 16 : 24
Spreuken 24 : 13
Spreuken 25 : 16 en 27
Spreken 27 : 7
Het Hooglied 4 : 11
Het Hooglied 5 : 1
Jesaja 7 : 15, 18 en 22
Jeremia 11 : 5
Jeremia 32 : 22
Jeremia 41 : 8
Ezechiël 3 : 3
Ezechiël 16 : 13 en 19
Ezechiël 20 : 6
Ezechiël 27 : 17
Mattheus 3 : 4
Markus 1 : 6
Lukas 24 : 42
Openbaringen 10 : 9 en 10

In Leviticus 2 vers 11 lezen we: 'Geen spijsoffer, dat gij den Heere zult offeren, zal met deserm gemaakt worden; want van geen zuurdesem, en van geen honing zult gijlieden den Heere vuuroffer aansteken'. Hoewel de Israëlieten toentertijd slechts het allerbeste mochten offeren, werden zuurdezem (deeg) en honing daarvan uitgesloten. Wie kan de redaktie inlichten waarom het edele produkt honing niet geofferd mocht worden?

Geknipt voor u

Ko Zoet

Het is vreemd, maar als imker kom je altijd in contact met bijen, waar je ook bent. Zo ook collega Cor Juyn uit Krimpen a/d IJssel, enfin leest u zijn verslag maar. 'Al een aantal jaren brengen we een deel van onze vakantie door in het zuiden van Bourgondië, een prachtig land waar gelukkig een brede autoweg langs loopt waarover de honderduizenden zich, met de blik op oneindig, naar de enkele vierkante meters per persoon op de nog zuidelijker campings begeven. Uren kan je er rondzwerven met het gevoel dat het land er alleen voor jou en de spaarzame bewoners is. Als je je meer dan honderd meter in de mooie bossen waagt kom je vrijwel niemand meer tegen, of het moest die imker zijn. In dit geval een onderwijzer met pensioen ('en retraite' heet het daar, vanaf het 55e jaar), die enkele tientallen meters van de bosrand af

een veertigtal kasten her en der verspreid tussen de bomen heeft staan. Mooi zijn de kasten niet, integraal, maar wat een geluk om als 'Bij' in zo'n kast te mogen wonen. Heel, heel veel dagen prachtig vliegweer, een lang seizoen met elkaar goed overlappende soms nog overdadige dracht. In een straal van 3 km staan hier ontelbaar veel acacia's, tamme kastanjes enz. Monsieur, ik had verleden jaar een topjaar, 55 kilogram 'par ruche' (per volk). Zou het imkerslactijn zijn? Zijn voorraadschuur was afgeladen met volle potten honing. Potten die kennelijk voor een prima prijs te verkopen zijn.

Ja, 'Mon cher collègue', ook hier hebben we varroa; ik raak ook wel eens een zwerm kwijt in het bos of in... de kerk. Laat er in de 11e-eeuwse Romaanse kerk al drie jaar een bijennest in de muur zitten. Om

'Bij' te zijn in zo'n land, wonen in de holten van een middeleeuws monument, al je honing zelf mogen houden, niet gestoord worden door de imker die niet bij je kan komen, dat is leven als God in Frankrijk.

Uit: 'Raat voor imkers', Ambrosiusgilde Rotterdam.

Imkeren is niet altijd zonder gevaar

In de 'Moesson' zomer van 1988 had ik samen met Klaas Kuipers een aantal kasten op het Balloërveld staan. Dit omdat er o.a. veel vuilboom, braam, wilgenroosje, dopheide en struikheide staat. De kasten stonden verscholen in een bosje, achter een stuk met brandnetels. Om de paar weken moesten we de brandnetels afmaaien omdat ze de bijen hinderden bij het in- en uitvliegen. Zo ook deze regenachtige vrijdagavond in juli. Ik besloot nog even de brandnetels te gaan maaien, dus de zeis in de auto en op naar het Balloërveld. Daar aangekomen begon de lucht zich dreigend af te tekenen, zwaar weer op komst. Snel de auto uit, zeis gepakt en aan de slag. Intussen begon het te regenen, dus nog sneller maaien en niet opkijken. Opeens voelde ik een felle steek in mijn rechter voet, vlak bij mijn enkel. Het regende nog steeds en daarom wilde ik eerst het werk afmaken en dan pas kijken. De pijn ging na verloop van tijd over en ik vergat het voorval. 's-Avonds zwol de voet wat op en begon te jeuken. Ik dacht, het zal wel een bijensteek zijn geweest, verder geen aandacht aan schen-

ken, het gaat wel weer over. De volgende dag moest er wat getimmerd worden en ik was de hele dag bezig. De voet bleef dik en werd steeds pijnlijker. 's-Avonds zouden we op verjaarsvisite gaan en daar zou ook een fysiotherapeut aanwezig zijn; die kon meteen even naar mijn voet kijken. Misschien was die wel verzwaakt tijdens het maaien.

Zo gezegd, zo gedaan. Fysio Jo keek en kwam al snel tot de conclusie dat de enkel niet verzwaakt was. Wel viel hem op dat er twee rode puntjes in de voet stonden met circa 1 cm tussenruimte. Ik verteld hoe het was gebeurd. Volgens Jo was er maar één mogelijk-

heid nl. een adderbeet! Omdat een adderbeet acuut giftig is en er al meer dan 24 uur was verlopen, kon het verder geen kwaad. Navraag bij Staatsbosbeheer leerde mij dat er op het Balloërveld veel adders voorkomen, speciaal aan de noordkant waar onze bijen stonden. Een verklaring voor de aanwezigheid van de adder bij de kasten is misschien dat slangen koudbloedig zijn en warmte nodig hebben om op temperatuur te komen. De warmtebron zal in de meeste gevallen de zon zijn. In warme landen zie je slangen 's-ochtends vaak op het asfalt liggen om in de zon op te warmen. In ons geval, onder koude en natte omstandigheden, fungeerde de bijenkast wellicht als warmtebron. Er was ook een kunststofkast bij die van onderen open was. Was dit de warmtebron?

De moraal van dit verhaal: trek in het vervolg laarzen aan op heidevelden als het Balloërveld, je weet maar nooit.

Uit: Verenigingsorgaan Zuidlaren e.o.

Opmerking van de redactie: Zie ook 'Zijn adders ook bijeneters', Maandschrift voor de Bijenteelt(1988) 90(1): 20.

De kunststofbijkast (vervolg)

J.P. van Praagh, Celle

In het maartnummer 1989 (3) van het Groentje werpt G. Henseler over het thema kunststofkast een aantal vragen op. Daar ik als bijenwetenschapper inmiddels meer dan 15 jaar in een landstreek werk, waar al zeer lang het thema kunststofkast eigenlijk geen thema meer is, kan ik misschien wat licht in de duisternis brengen.

Ervaring met kunststofkasten

Een van de eerste typen kunststofkast, die ook vandaag nog te koop is, is de 'Rendsburger'. Sinds 1966 op de markt. De werkelijke doorbraak kwam in 1971, toen de inmiddels overal populaire Segeberger op de markt verscheen. Deze kast heet Segeberger, omdat de 'Imkerschule Bad Segeberg' op het ontstaan van deze kast erg veel invloed heeft gehad. Deze imkerschool is het bijeninstituut voor Schleswig-Holstein. Deze instelling wordt slechts ten dele door de staat gefinancierd; een groot deel van de kosten worden door de imkers gedragen. De Segeberger is eigenlijk een product van de plaatselijke imkersbond. Meer over de in deze kast gerealiseerde gedachten over bijenhouden, vinden we in het boekje van Schundau: Zo imkeren we in de Segeberger. Naast de originele Segeberger bestaan er kopieën, die op de bestaande Segeberger onderdelen passen. Zo'n namaak Segeberger is vaak ontstaan, omdat op die manier misschien de winstmarge voor de handelaar, die de ko-

pie laat produceren en verkoopt, iets groter was. Ook wel om op die manier een nog betere kwaliteit kunststof te kunnen leveren. Naast systemen, waarbij de bakken uit één stuk gemaakt zijn, kennen we ook kasten met bakken die uit vier delen bestaan, die met lijm en zwaluwstaart-verbinding samengevoegd worden. Inmiddels is er ook een kast te koop, waarbij de bak uit twee delen bestaat. Ook bestaan er kunststofkasten, die voor twee verschillende raammaten geschikt zijn, om het aantal mogelijke kopers te vergroten, zoals de Holtermann-kast, waarover ik in het Groentje van januari 1987 schreef.

Gezien deze ervaringen met kunststofkasten, meen ik dat er zowel wat betreft de duurzaamheid en de stootvastheid, bij een geschikte keuze van vorm en kwaliteit, genoeg ervaring opgedaan is, zodat 'na rijp beraad' een goed produkt op de markt kan komen.

Kleine kunststofkunde

Terecht wordt ook gevraagd, hoe groot de belasting van het milieu en de bijen is, indien kunststofkasten gebruikt worden. Als isolatiemateriaal bestaan er eigenlijk twee belangrijke kunststoffen: polyurethaan en polystyreen. Beide stoffen worden ook in de bouw voor isolatie gebruikt. Door middel van bepaalde behandelingen kunnen we met deze twee kunststoffen erg lichte platen en voorwerpen produceren. In principe wordt een schuim gemaakt, dat hard en stijf wordt. Om uit de kunststofmassa een schuim te maken, moeten we er een gas 'doorroeren' en dan wachten tot de kunststof stijf is, waarna het gebruikte gas via diffusie ontwijken kan. Aangezien de isolatiewaarde van de hoeveelheid en grootte van de 'blaasjes' afhangt, is het niet zo belangrijk of er uiteindelijk lucht, of een ander gas in deze blaasjes zit. Om polyurethaan als warmteisolator te gebruiken wordt meestal een chloorfluorkoolwaterstof (CFK) als rijsmiddel gebruikt. Ook voor de productie van polystyreenplaten kan er van CFK gebruik gemaakt worden. Daarnaast kan via het systeem van BASF met behulp van pentaan een schuim en daaruit platen en vormen gemaakt worden. Een deel van de CFK blijft in de kunststof achter ook na het schuimen. De pentaanrest, die bij het 'in de vorm zwellen' nog niet verbruikt is, verdwijnt echter na afloop van het proces vrij snel een volledig uit het schuim en wordt door lucht vervangen. De geringe styreenresten, die bij het polymeriseren tot polystyreen niet gebonden zijn, ontwijken direct na de productie. De snelheid, waarmee deze minimale rest vrijkomt is afhankelijk van de temperatuur. De platen die voor isolatie gebruikt worden zijn meestal erg licht (30 gram per liter) en daardoor erg bros. Een bijenkast uit een plaat van 30 gram per liter krijgt zeer snel meerdere vlieggaten, omdat de bijen dit materiaal kunnen wegnagen. Daarom is bijvoorbeeld de 'Rendementskast' overal met aluminium of plastic bekleed. Bijenkasten uit polystyreen bestaan uit een materiaal, dat 100 of meer gram per liter weegt. Omdat bij het BASF proces het uitgangsmateriaal veel zwaarder is,

en in twee stappen op zijn uiteindelijke gewicht gebracht wordt, is er genoeg speelruimte, om de kwaliteit aan de eisen van het eindprodukt aan te passen. De kasten uit polyurethaan hebben een andere structuur aan de oppervlakte van de kast, dan in de wand. Door de vorm en het productieproces ontstaat aan de oppervlakte een dichtere huid, binnenin is het materiaal een echt schuim. Bij de kasten uit polystyreen is de dichtheid en samenstelling van het materiaal overal gelijk.

Bij de imkers in de Bondsrepubliek zijn vrijwel geen kasten uit polyurethaan in gebruik. Dit ondanks het feit dat er meerdere modellen te koop waren. Waarom dit zo is, kon ik niet te weten komen. De broedbakken van de PUR-kasten, die we hier in Celle hadden, hebben allemaal inmiddels afgebroken sponningen. Ik vermoed, dat PUR verouderd en daardoor bros wordt.

Het gewicht van de kast

Ook de beroepsimkers zijn ervan overtuigd, dat het geringere gewicht van de bakken wel degelijk een zwaarwegend argument vormt bij de discussie over hout of kunststof. We hoeven alleen maar te bedenken, hoe vaak we een heel volk optillen om te reizen, en hoe vaak we een bak even opzij zetten, om in het broednest, of in de tweede bak te kijken. Voor de in Duitsland bestaande kunststofkasten kunnen ook kunststofdaken en bodems (met varroa-lade) gekocht worden.

Dat de Simplex-kasten volumineuzer worden, komt ook door de wens, een kast zonder sponning te hebben, met een dak, dat over de bovenste bak valt. Onze ervaringen met verschillende typen kunststofkasten tonen aan, dat bij een goed ontworpen sponning door de bijen vrijwel geen kithars tussen de bakken wordt afgezet. Ook het feit, dat een kunststofkast erg maatvast is, zorgt er ongetwijfeld voor, dat er minder spleten ontstaan en dan ook minder gekit wordt.

Reactie op de brief van de heer van Eizenga (7/8 1989)

Zeker heeft het 'succes' van de Mo-Bee-Hive er toe bijgedragen, dat de introductie van een andere moderne kunststofkast moeizaam verloopt. Ook de 'inspraakprocedure' en de afstand 'Celle-Wageningen-Jubbega' zorgen ervoor, dat de ontwikkelingen niet zo snel verlopen als een aantal potentiële klanten dat misschien wenst. Door de minimale verkoop van bijenkasten gedurende de laatste jaren, en de stagnatie van het aantal imkers, is de markt voor een nieuwe kast erg klein. Tot september 1983 110.000 broedkamers Segeberger verkocht betekent, ca. 40.000 bijenvolken in zo'n kast. Hoeveel bijenvolken er momenteel in Nederland gehouden worden, weten we, zodat iedereen de te verwachten 'omzet' beoordelen kan.

De discussie houten- of kunststofbodem is niet zo eenvoudig. Ook dit jaar zijn er weer volken bij het reizen

in kasten met de standaard-Segeberger bodem warmgelopen, hoewel deze imkers geen beginners waren. Er zit vermoedelijk een constructiefoutje in de standaardbodem. De bezwaren van de heer van Eizenga betreffende carbolineum (en andere conserveringsmiddelen voor hout) deel ik. In dode bijen uit met carbolineum geverfde kasten vinden we regelmatig zowel linaan alsook pentachloorfenol.

De angst, dat de standaard (Simplex) als 'de wet op de remmende voorsprong' gaat werken, kan ik niet delen, hoewel ook ik wens, dat er zo nu en dan wat sneller iets gebeurt. Sinds ik via de bezoekers uit het Noorden van Nederland in Celle weet, dat er interesse is voor een zeer goede Nederlandse 'Segeberger', ben ik doende een 'Hagakast' te ontwikkelen, waarin Simplexramen passen, en de verbeteringen, die de laatste jaren ook aan de Segeberger voorbij zijn gegaan, aan te brengen. Slechts aarzelend, heb ik als eerste 'proeve van een Simplex kast in piepschuim' een kast zonder sponning gebouwd op verzoek van de VBBN. Misschien kan de heer van Eizenga ons zijn ervaringen met kisten en 'vastbouwen' mededelen, omdat dit een van de redenen was, waarom een kast zonder sponning gevraagd werd.

In Celle ken ik maar al te goed de problemen, die er zijn bij het imkeren, zowel met 'omgebouwde raten en bijenkasten', alsook met 'verschillende' standaardmaten. De Duitse normaalmaat is alleen als raamoppervlak standaard: de dikte van de latten is niet gestandaardiseerd. 'Uiteraard' zijn er 'Normal' maatramen zonder oren (voor 'Blätterstocken', met halfdikke oren, met korte en lange oren daardoor ontstaan. Zelfs voor de 'Segeberger' zijn er meerdere typen raampjes in omloop. Indien de interesse voor een goede moderne hardpiepschuim 'Simplex' bijenkast werkelijk zo groot is, als de heer van Eizenga denkt, waarom heb ik daar dan nog niets van gemerkt? De eerste 50 broedkamers zijn nog niet allemaal verkocht, hoewel ze al bijna een jaar lang te koop zijn.

Literatuur

Voss, H. Untersuchungen zur Styrol-Emission in mit Polystyrol-Hartschaumstoff wärmegeädämmten Wohnräumen. Kunststoffe 77(1): (1987) Gutachterliche Stellungnahme zur Emission von Treibmittel aus EPS-Hartschaum-Produkte von Prof. Dr. med. H.G. Sonntag, Hygiene-Institut der Universität Heidelberg von 16.02.1988.

Onze hofbijen, deel 3

Ab Kuypers

Elk bijenseizoen is een nieuw vervolgverhaal vol verrassingen, belevenissen maar ook routine. Toch is géén jaar hetzelfde, maar lijkt een feuilleton die steeds opnieuw geschreven moet worden; ieder bijenjaar heeft zijn eigen geschiedenis. Mede hierdoor blijft bijenhouden boeiend en vol gebeurtenissen, die diepe denkrimpels oproepen. Wanneer wij hadden gedacht dat bijenhouden op de Flevohof anders zou verlopen,

dan moet dat een misrekening zijn geweest. De wonderen houden niet op te bestaan bij de toegangspoorten van onze Flevolandse attractie. Het is een vroege, warme zomerochtend, wanneer één van ons in de stal komt en ontdekt, dat wij zonder het te weten een volk rijker zijn. Een lege zesramer blijkt nu bewoond te zijn door een aardig volkje. Een afgekomen zwerm? Kanniet. Vorige week zijn de volken nog nagezien en was geen zwermneiging te bespeuren. Toch, zo wordt ons later verteld, is er door één der tuinlieden in de buurt van de stal een zwerm geschept. Inspectie van de volken wijst uit, dat het nieuwe volkje 'zeker weten' geen eigen zwerm kan zijn. Conclusie: een 'buurimker' wordt hartelijk bedankt voor deze gratis uitbreiding van onze bijenstand. Gezien de stand van zaken geen onwelkome aanvulling.

Varroa

Behalve dat de twee oorspronkelijke volken zwak waren, blijken ze tevens zwaar besmet met 'die wij vrezet'. De varroamijt gedijt hier goed en heeft een overduidelijk visitekaartje achtergelaten. We hebben ons clandestine heil gezocht in mierzuur, waarvan later zal blijken dat dit redelijk geholpen heeft. Na de controle troffen we enkele dagen later, amper dode mijten in de mullade aan. Zo tegen het eind van het seizoen hebben de volken een duidelijk lagere besmetting dan in het voorjaar.

Propaganda

Midden in de zomer werd door Wim de Vries een groot aantal jongeren van het IVN afdeling Lelystad in de Flevohofse stal ontvangen. Zo'n tien groepjes van 4 à 5 jongelui kregen tekst en uitleg over het imkeren en het bijenleven en mochten bekapt en wel een nieuwsgierige blik in een kast werpen. Onze hofbijen zijn gelukkig zachtaardig en lieten de grote belangstelling zonder problemen over zich heen komen. Onder de indruk van koningin en werkster, eitje en larve verlieten ze met een warm gevoel voor de bijen weer de stal. Wanneer je achteraf hoort, dat zij het bezoek

De bijenstal op de Flevohof. Foto: Ab Kuypers

aan de bijenstal het meest indrukwekkend vonden van hun gehele programma op die dag doet dat goed en besef je dat welke inspanning dan ook om onze liefhebberij te promoten niet snel te goot is, in ieder geval zeer de moeite waard. We gaan er van uit, dat waar op welke wijze dan ook belangstelling voor de bijenteelt wordt gekweekt, er op den duur vanzelf weer nieuwe bijenhouders bij komen.

DE LEZER SCHRIJFT

Commentaar op 'Unieke observatie van bruidsvluchten in het koolzaad'

(M. Hallmans, Groentje 91(6): 190-191 (1989)
J.P. van Praagh, Celle

Indien darren de geur van 9-oxo-deceenzuur ruiken, vliegen ze achter alles aan wat zich beweegt. Om darren aan te tonen gebruik ik een stukje schuimplastic met deze stof. Zodra de geur in de lucht is, en er darren zijn, vervolgen die ook elkaar. Zelfs een tureluur (*Tringa totanus* L.) achtervolgen ze. Of de bedoelde plaats een 'echte' darrenverzamelplaats is, waag ik te betwijfelen. Uit mijn ervaringen blijkt, dat de vlieghoogte van de darren van de vegetatie en het landschap afhankelijk is. In een vlak land (Flevopolder, Lüneburgerheide) vliegen de darren iets boven de vegetatie, en mijden bosranden laag vliegend. In de bergen vliegen ze hoger. Gerig meent, dat de gemiddelde vlieghoogte met de leeftijd van de darren samenhangt. Op de Lüneburgerheide kan ik geen klassieke darrenverzamelplaatsen vinden, hoewel de darren van verre te horen zijn. Ik kan echter met mijn 'lokaas' darren aanlokken, indien ik de vlieghoogte aanhoudt. Ik moet dan echter een paar minuten geduld hebben; vermoedelijk moeten de darren eerst van elders (bij de kast?) het geurspoor opnemen. Dan vliegen ze de 'koningin' als een komeet aan en vliegen in dezelfde formatie verder, waarbij de voorste dar de positie van een koningin inneemt. Dergelijk gedrag vind ik in de bergen niet; alleen bij nevelig en warm weer kunnen we darren op de stand aanlokken; bij 'normaal mooi vliegweer' lukt dit alleen op de echte verzamelplaatsen; mits ik dan met mijn lokaas op vlieghoogte kom. In de bergen heb ik inderdaad een hoogwerker (mast, ballon of hengel) nodig om zo hoog te komen. Op de heide hebben we het aanvlieggedrag van darren met een camera op een normaal statief (met beide benen op de grond) goed kunnen filmen.

Waarom hebben bijen geen kleren nodig?

Fieke Bos

Honderden kleurplaten, 24 pakken kaarsenraat, een halve klos lont, 20 kinder-bijenboeken, een demonstratiekastje, 5 diaseries, 15 bijenkappen, een speurtocht door de drachtplantentuin en 5 enthousiaste imkers. Dat waren de ingrediënten voor de bijenlessen van afgelopen voorjaar. Meer dan 700 leerlingen en hun leerkrachten hebben genoten van al het leuks en interessante dat bijen en imkers te bieden hebben. In februari ontvingen alle basisscholen in Winterswijk een brief van de subvereniging Winterswijk e.o. van de VBBN. Hierin werden lessen over bijen, verzorgd door plaatselijke imkers, aangeboden. Deze lessen, bestaande uit een verhaal met dia's en het bekijken van bijen in een demonstratiekastje, konden naar believen uitgebreid worden met een excursie naar de bijenstal, bezoek aan de drachtplantentuin en/of het maken van kaarsen van kunstraat. Veel scholen reageerden positief op dit aanbod. De meeste scholen wilden ook kaarsen maken en meer dan de helft van de leerlingen ging op excursie naar de bijenstal en drachtplantentuin. Drie scholen breidden de lessen zelfs nog veel verder uit.

Eén school besteedde een maand lang in alle klassen elke biologieles aan insecten in het algemeen en bijen in het bijzonder. Het bezoek van de imker vormde hierin het hoogtepunt. Ook in de kleuterklas vertelde de juf over bijen. Dat ze zeshoekige kamertjes hebben, cellen die van was gemaakt worden. Op de vraag waar die was dan wel vandaan kwam antwoordde een schuchtere, maar zeer besliste 4-jarige kleuter 'van de waslijn!' De leerlingen van de bovenbouw mochten, na het verhaal met de dia's drie dingen doen: kaarsen maken, het demonstratiekastje en de kinder-bijenboeken bekijken en imkertje spelen. Bij dit imkertje-spelen deden de kinderen alsof ze echte imkers waren die een kast nakaken. Compleet met kap op en pijp in de mond haalden ze raten uit een kast (zonder bijen), bekeken de verschillende raten, keerden ze op de goede manier om en sloten de kast zoals het hoort. Een heerlijk spelletje! In de bovenbouw gebruikte de leerkracht het lessenpakket van de Amsterdamse Schoolwerktuinen. Dit pakket is uitstekend opgebouwd en bevat zeer goede platen.

Een andere school had genoeg van haar jaarlijkse waterproject en veranderde dit in een bijenproject. Voor elke groep (1-8) werd een programma opgesteld en de imkerlessen vormden hiervan een onderdeel. Voor de verschillende groepen werden verschillende diaserieën samengesteld. Ook de lessen vrije expressie stonden in het teken van de bijen. De kleuterklassen van deze school brachten een bezoek aan de bijenstal. Wat een belevenis om met een kap op vlak bij de bijen te zitten. En dan die verbazing als die steekbeesten zomaar rustig over de handen van de imker lopen, zonder te prikken! Een bij die even uitrustte op het gaas van de kap van één van de leerlingen ontlokte die leerling de uitroep: 'Juf, er zit een bij voor mijn raampje!'

Een grote school hield voor alle (190) leerlingen een bijendag. Begeleid door vier imkers, enkele ouders en de leerkrachten genoten zij een hele dag van acht de onderdelen. Kaarsen maken, excursie naar de bijenstal, speurtocht door de drachtplantentuin, boeken bekijken en voorlezen, een kleurplaat inkleuren, het demonstratiekastje bekijken (en vragen stellen aan de begeleidende imker), een handenarbeidopdracht, een diaserie en videofilm hielden de leerlingen de hele dag in de ban van de bijen. Een strak schema was nodig om alles op tijd te laten verlopen, maar het lukte prima. Het leukst was dat de kinderen zo enthousiast reageerden. Doordat de stof steeds weer op een andere manier werd aangeboden hadden ze niet eens in de gaten dat ze sommige dingen drie keer hoorden. Tijdens de verschillende onderdelen kwamen de leerlingen met de meest uiteenlopende vragen over bijen. Maar ook over wespen en hommels. Bij het demonstratiekastje vroeg een meisje: 'Die meisjesbijen, krijgen die ook lange haren?' Een jongetje van vier jaar stelde wel de moeilijkste vraag: 'Waarom hebben bijen geen kleren nodig?'

Al met al kijken we terug op een drukke, maar zeer leuke periode. Als deze Winterswijkse leerlingen nu weten dat bijen veel meer te bieden hebben dan steken en honing, zijn wij als imkers dik tevreden.

Met toestemming overgenomen uit de 'Kwispeldans', Winterswijk e.o.

Opmerking over de praktische bijenwagen

D.A.G. Verbrugh, Eck en Wiel

Naar aanleiding van de voorplaat van het septembernummer, waarop een 'praktische bijenwagen' staat afgebeeld, meen ik het volgende te moeten opmerken. Bijenvolken mogen nooit met de ramen haaks op de voortbewegingsrichting van het voertuig worden geplaatst. Wanneer de ramen in deze richting staan, is de kans op beschadiging van de raten, bij sterk afremmen of snel optrekken, het kleinst. Zijdelingse schokken komen vrijwel niet voor, dit in tegenstelling tot die in de rijrichting.

Opmerking van de redactie

Eventuele beschadiging van raten bij het reizen kan grotendeels vermeden worden door de volken niet kort voor het reizen te controleren. De bijen moeten de kans krijgen de ramen via de blikjes vast te kitten.

Wij danken de heer Verbrugh hartelijk voor het noemen van de namen van enkele personen bij een afbeelding in 'Bij en imker in woord en beeld' van B. Posthumus. Graag zouden wij de lezers willen vragen dit voorbeeld te willen volgen.

Het Gaentje
90 jaar
geleden

Ko Zoet

DE BIJEN IN NOVEMBER

In deze en ook in de eerstvolgende maanden kan men de bijen geen groter dienst bewijzen dan ze met volsterkte rust te laten. De noodige

werkzaamheden voor de inwintering hebben in beide voorgaande maanden plaats gehad. Wie dat toen verzuimde en thans nog zou willen doen, komt bedrogen uit. Het gereikte voeder

wordt niet opgenomen en indien wel, dan wordt het niet meer verzegeld. Het verzuurt en kan oorzaak worden van de 'loop'. Rust hebben de diertjes noodig; gestoord mogen zij niet worden, noch door den imker, noch door iets anders.

OFFICIEELE MEDEDELINGEN

Rapport uitgebracht door de Commissie, benoemd om voorstellen te ontwerpen in zake Bijenteelt-Onderwijs.

De commissie, door u beneemd in uwe vergadering van 14 mei 1899, om plannen ter tafel te brengen in zake bijenteelt-onderwijs, bestaande uit de heeren: Hootsen, Hoevelaken; Tücker, Heemstede; Snellen, Maastricht; en als secretaris den heer B. Wigman, Lunteren, heeft tweemaal vergaderd teneinde deze zaak nader uit te werken. Als resultaat harer werkzaamheden biedt de commissie u thans aan;

- 1e. Een ontwerp-programma voor cursussen over bijenteelt en in verband daarmee plannen voor model-stallen.
- 2e. Een ontwerp-programma voor diploma-examen, af te nemen aan hen, die met bijenteelt-onderwijs belast willen worden.

Het sub 1 genoemde leerplan is zoo ingericht, dat een cursus uit 10 lessen, elk van twee uren, bestaat. Als de beste tijd voor een zoodanigen cursus werd algemeen de winter gekozen, terwijl men meende het aantal lesuren niet te moeten uitbreiden, daar dit wellicht slecht werken zou op het aantal der deelnemers. De commissie begrijpt zeer goed, dat de winter niet de meest geschikte tijd is om een bij uitstek praktisch vak als de bijenteelt te doceeren, daar demonstratie bij het object, soms zoo noodzakelijk, dan geheel uitgesloten is. Daarom stelt ze

voor aan de tien winterlessen er vier in den zomer toe te voegen, die dan geheel practisch, in den bijenstal, gegeven kunnen worden. Behalve dat de commissie voorstelt gelden uit te trekken voor cursussen en leermiddelen, komt het haar gewenscht voor, om met het oog op deze cursussen en op hen, die deze niet kunnen volgen, eenige model-stallen in elke provincie in te richten. De bedoeling hiermee is, dat een kundig ijmker, tegen vergoeding van f 25,- per jaar, zich verplicht, om zijn volledig in te richten bijenstal steeds toegankelijk te stellen voor de deelnemers aan de cursussen en de overige weetgierige ijmkers en hen zooveel mogelijk van inlichtingen te dienen.

'Om van een goede oogst verzekerd te zijn, komt het minder op het systeem van woning dan op de kennis van den ijmker aan'.

WAAROM OUDE BIJEN GEEN STUIFMEEL (POLLEN) VERZAMELEN

Een Belgisch bijenblad meent, dat dit komt, doordat de haartjes van de borsteltjes en de kerfjes, ja van 't geheele lichaam voor een groot deel door den arbeid zijn afgesleten of uitgevalen! Hoe ouder ze dus worden, hoe minder bijenbrood ze inbrengen. Het is trouwens meer dan eens waargenomen, dat oude bijen minder dicht behaard zijn en hun 'Pels' in wanorde is en dat de indraagsters van de groote stuifmeelklompen bij aandachtige beschouwen duidelijk aan kleur en beharing als jonge bijen zijn te herkennen.

CORRESPONDENTIE

In vriendelijke dank ontvangen, de rijk geïllustreerde prijscourant van H.A. Beil te Dinxperlo, Handel in Bijenhoudersgereedschappen.

van imker tot imker

Ko Zoet

Honey bound

In de Engelstalige imkerswereld wordt daarmee kort en bondig de situatie aangegeven waarbij er zo veel nectar in het broednest wordt opgeslagen, dat er voor de koningin nauwelijks lege cellen overblijven om er eitjes in af te zetten. Wij gebruiken in een dergelijk geval de lelijke uitdrukking 'een verhoningd broednest'. Het is een situatie die bij ons niet al te vaak zal voorkomen. Voorwaarden zijn namelijk een sterke dracht en een langere periode met goed weer. Het laatste was dit najaar uitbundig aanwezig en dan blijkt

dat een normaal gesproken lichte dracht voor een grote verrassing kan zorgen. Wie schetst namelijk mijn verbazing na het afnemen van de goed gevulde lage honingkamers toen bleek, dat de raten in de bovenste broedkamer van alle volken nagenoeg geheel waren gevuld met honing. Op slechts enkele raten bevond zich nog een handvol gesloten broed. Uiteraard was ik benieuwd of de koningin naar de onderbak was uitgeweken, vooral na het lezen van de 'Sprokkelwaar' van Otto de Kat in het Groentje van september. Normaal gesproken haal ik een volk zo laat in het jaar niet

meer uit elkaar, maar van één volk waren de broedkamers nodig aan een opknabbeurt toe en ik heb met een van deze gelegenheid gebruik gemaakt om het volk over te hangen. Er bevond zich in de onderbak inderdaad open- en gesloten broed, maar ook daar veel losse nectar en pollen. De zeven ingewinterde volken heb ik met in totaal slechts 20 kg suiker bijgevoerd. Het was een verrassende afsluiting van een buitengewoon gunstig bijen- en honingjaar.

Mierezuurplaten

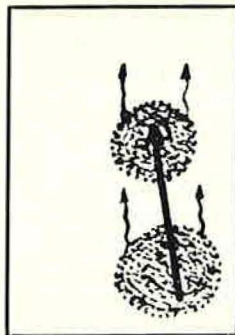
Ze zijn dan eindelijk toegelaten. De Illertisser Milbeplaten. Uw bestuur van de plaatselijke groep heeft een exemplaar ontvangen met gebruiksaanwijzing. Het lijkt allemaal heel eenvoudig, plaatje op of onder de tros en de varroamijt wordt in de tang genomen. Toch voorzie ik nog heel wat moeilijkheden. Weliswaar is de concentratie mierezuur in de platen gelijk, maar de omstandigheden waarbij ze worden gebruikt zullen van dag tot dag verschillen. Verder treden er verschillen op in de sterkte van de te behandelen volken en zal het ene volk in één broedkamer overwinteren en het andere in twee. Bij toepassing van de platen via de bodemschuif zal terdege rekening moeten worden gehouden met de relatief lage buitenluchttemperatuur. Bij gebruik van de platen boven het volk wordt geprofiteerd van de opstijgende warmte vanuit de tros en mag een sterkere werking van de platen worden verwacht. In ieder geval succes gewenst!

Afronden van de werkzaamheden

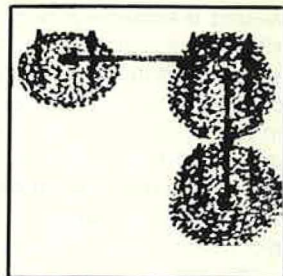
Het aantal honingkamers met uitgeslingerde raten was dit najaar zo groot, dat de bakken direct in de schuur moesten worden opgeslagen. Een karweitje dat met goed fatsoen alleen in de heel late avonduren kon worden gedaan vanwege wespenoverlast. Uiteindelijk viel het allemaal nog mee, niet in het minst omdat van te voren met een spons alle honingresten van de bakken waren verwijderd. Op de bovenste bak werd meteen een schoteltje met ijsazijn gezet en daarop een dekplank verzwaard met een steen. Medio november worden alle raten even nagelopen, waarbij propolis en was van de raampjes wordt verwijderd. Daarna wordt het ijsazijn op de schoteltjes weer aangevuld en de stapels bakken hermetisch afgesloten zodat de vrij komende dampen moeilijk kunnen ontsnappen. Wasmot en stuifmeelmijt krijgen dan weinig kans om hun verwoestende werk te doen, hoewel ik het verwoestende werk van de stuifmeelmijt bij nader inzien betrekkelijk vind.

Je kunt niet voorkomen dat er altijd een paar raten met wat stuifmeel niet in de volken terecht komen. Met dat stuifmeel in de raat kunnen twee dingen gebeuren:

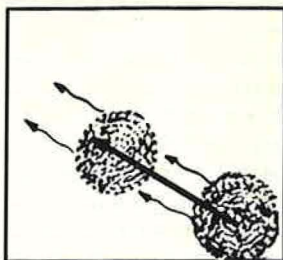
- het worden harde klompjes; geven we de raten aan de bijen terug dan hebben ze er veel werk aan om de propjes stuifmeel weg te knagen en de raten worden er niet mooier op of

Figuur 2.

Figuur 1.

Figuur 3.

Bron: American Bee Journal.

- de stuifmeelmijt gaat aan het werk en na enkele maanden is het stuifmeel verpulverd.

Naar aanleiding hiervan kwam ik tot de volgende oplossing: De raten waarin zich nog wat stuifmeel bevindt worden in november tussen een aantal latten gehangen die tegen de plafondbalken van de schuur zijn gespijkerd. Zorg er voor dat de ruimte onder de raten vrij blijft want daar komt het verpulverde stuifmeel terecht dat door de mijten uit de cellen wordt gewerkt. Tegen het voorjaar de raten even uitkloppen en de bijen doen de rest.

Verkleumde bijen en een koningin in stresstoestand

De volgende praktijkervaring werd mij toegestuurd door een 81-jarige imkercollega uit Den Bosch, die nog steeds een bijenvolk in z'n tuin heeft staan. Profiat daarmee. Zijn briefje luidt als volgt.

'Begin april was ik benieuwd hoe mijn bijen de winter doorgekomen waren. Voorzichtig de dekplank er af en de buitenste raten bekeken. Er was nog wat voer aanwezig, maar te weinig. Dus ging ik suikerwater bijvoeren in het plastic voerbakje. toen ik een week later de voerbak wegnam zaten er nog tamelijk veel bijen in de loopruimte van het bakje. De temperatuur was rond de 10 graden. Ik maakte het bakje los en legde het opzij tot ik de kast weer op orde had. Toen ik het bakje daarna weer opnam waren de bijen op twee klompjes bij elkaar gekropen. Ze waren al tamelijk ver-

kleumd. Ik schudde ze af op de vliegplank met als gevolg dat een aantal bijen uit de kast kwam dat zich op de verkleumde bijen nestelde. Ik bleef kijken en tot mijn verbazing losten de verkleumde klompjes zich op en de bijen verdwenen gezond en wel in de kast. Later in de maand zocht ik de moer om haar te knippen en te merken. Na enige tijd wist ik haar in het knipkooitje te krijgen, maar na een papiertje te hebben geschoven tussen de raat en de onderkant van het kooitje was ik het moertje kwijt. Nogmaals alle raten afgezocht, maar geen moertje. Na het sluiten van de kast bleek Hare Majesteit verkleumd tegen het gaas van het kooitje te liggen. Ik dacht aan mijn eerdere ervaring met de verkleumde bijen en bracht nu de moer op de vliegplank. Het spel herhaalde zich. Talloze bijen kwamen uit de kast en krioelden op en over de koningin. Na een tiental minuten liep de moer terug in de kast en is naar ik hoop weer aan de leg gegaan. Het knippen stel ik maar uit tot later. Aangezien ik dit experiment nog in geen enkel bijenboek gelezen heb meen ik, dat andere imkers dit in zo'n situatie ook zouden kunnen proberen met als goede raad 'blijf van je bijen af bij lage temperaturen'. Aldus het schrijven van de heer Bording.

Opnieuw blijkt het nut van vlieggatobservatie. Toch een kort aanvullend commentaar. Beide voorvallen lijken erg op elkaar maar zijn wezenlijk verschillend. Inderdaad was er sprake van verkleumde werkbijen, maar met de koningin was iets anders aan de hand. Door al het 'gedoe' om haar in het kooitje te krijgen is de koningin in een shocktoestand geraakt. Een tiental jaren geleden is dit in ons Groentje ter sprake gekomen. Verder blijkt dat een geknpte en gemerkte koningin voor de imker een hele geruststelling en hulp betekent, maar dat het de koningin zelf niet in haar 'kouwe' kleren gaat zitten.

Een manier van inwinteren

Zolang er volken worden ingewinterd blijven we er over praten omdat er telkens weer iemand is die het beste van het beste meent te hebben ontdekt. Wat dacht u van de methode van imker Piotr Jurga uit Polen? 'In het najaar vormen de bijen een wintertros juist onder de opgeslagen wintervoorraad. In eerste instantie volgen ze het voedsel in opwaartse richting. Als daar al het voedsel is verbruikt wordt het achter in de raten aangesproken. Het voedsel dat zich direct boven de tros bevindt zal enigszins worden verwarmd door de opstijgende warmte vanuit de tros. Het voedsel achter de tros zal niet verwarmd worden.

Volgens imker Jurga bestaat er een verband tussen de vorm van de raten een succesvolle overwintering. Als hoge raten worden gebruikt (figuur 2) zal de wintertros altijd in aanraking blijven met voedsel dat door de tros reeds enigszins is verwarmd. Op minder hoge raten, denk aan ons Simplexraam) kan de tros slechts in beperkte mate omhoog trekken. Zodra de voedselvoorraad daar is uitgeput moet de tros naar achteren uitwijken en bereikt dan koud en wellicht be-

vroren voedsel (figuur 1). Om dit gevaar bij het overwinteren op een lage raammaat te ondervangen worden zijn volken tijdens de wintermaanden schuin opgesteld (figuur 3) zodat door de bijen optimaal kan worden geprofiteerd van de warmte die door het volk zelf wordt opgewekt.

Meestal zijn onze winters niet koud genoeg om een dergelijke situatie te doen ontstaan. Er zijn echter winters . . . 1961/62 was er zo een. Heel veel volken haalden het voorjaar niet, ze waren verhongerend terwijl er nog grote plakken voedsel in de zijraten aanwezig waren. Het bovenstaande zal zich eerder voordoen als op slechts één bak wordt overwinterd.

Het novemberweer

November is nog niet rijp voor de echte winterkou. Wel kan het na een koude nacht waarin mist is ontstaan ook overdag koud blijven. In 1980 hadden we in de eerste decade een koudegolf waarbij in vrijwel het gehele land op de derde van de maand de maximumtemperatuur onder nul bleef met elke nacht lichte tot matige vorst. Het werd de koudste eerste novemberdecade van de laatste 100 jaar met een gemiddelde temperatuur die 7 °C beneden het gemiddelde bleef. Van half november tot de 25ste kwam de gemiddelde temperatuur daarentegen op 6 °C boven het langdurig gemiddelde uit met maximum temperaturen tussen de 12 en 14 °C. Een krachtige zuidwestelijke stroming was daarvoor verantwoordelijk en het is dan meestentijds zwaar bewolkt met veel regen of motregen. In november kunnen vele weervormen in een kort tijdsbestek na elkaar voorkomen. Van mist met windstilte tot stormachtig met regen. Ook gure buien met hagel of sneeuw en een verspreide onweersbui behoren vooral later in de maand tot de mogelijkheden. Het novemberweer heeft echter geen enkele voorspellende waarde omtrent het weer van de volgende wintermaanden.

Het weer in de maanden november 1984 t/m 1988 kwam als volgt uit de bus. Het landelijk gemiddelde van de neerslag bedraagt 78 mm, aantal uren zonneschijn 59 en de gemiddelde maximumtemperatuur 8,8 °C.

Jaar	Zon	Neerslag	Maximum temperatuur
1984	normaal	normaal	zeer zacht (11,1)
1985	normaal	iets te nat	zeer koud (5,5)
1986	normaal	normaal	zeer zacht (10,7)
1987	somber	nat (100 mm)	zacht
1988	zonnig	droog (46 mm)	zacht

Bronnen:

'Koningin en stress' Bijenteelt 1979(7/8): 172; (9): 186
Bijenteelt 1981(10): 223; (12): 281
Piotr Jurga, Poznan Poland. Another opportunity to improve colony overwintering? American Bee Journal, April 1989

Voorlichting, onderzoek en organisatie rond insektenbestuiving en bijenhouderij

G.J. Elbers,

Consulentschap voor de Akker- en Tuinbouw te Lelystad

Naast de produktie van honing met een waarde van 5 à 10 miljoen gulden per jaar is het bestuivingswerk wat de bijen verrichten van veel grotere waarde $\pm$ f 40 miljoen toegevoegde waarde per jaar. Door het telen van gewassen onder plastic kappen en in kassen wordt het bewust inzetten van bestuivende insekten steeds belangrijker. Door een goede bestuiving kan een goede vruchtzetting plaatsvinden wat weer belangrijk is voor de kwaliteit en prijs van een produkt. Door de grote waarde die men hecht aan een goede bestuiving wordt er in Nederland ook aan voorlichting en onderzoek gedaan op het gebied van insektenbestuiving en bijenhouderij.

Het onderzoek

Het praktijkonderzoek ten aanzien van bestuivende insekten en honingbijen vindt plaats op de Ambrosius-hoeve. Niet alleen honingbijen maar ook hommels en solitaire bijen krijgen door hun specifieke eigenschappen aandacht. Aan verschillende universiteiten zoals in Wageningen en Utrecht vindt fundamenteel onderzoek plaats. Hier zoekt men niet naar een directe oplossing voor de praktijk. Men kijkt meer naar onderdelen en leefwijzen van insekten. Het praktijk gerichte onderzoek kan deze kennis dan weer gebruiken voor het oplossen van praktijkproblemen. Om het praktijkonderzoek te financieren is de Stichting Landelijk Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij opgericht. Net als iedere stichting heeft ook deze stichting een bestuur. Het bestuur wordt onder andere gevormd door de verschillende imkersverenigingen en bonden die er in Nederland zijn. De fruittelers en de glasgroenteteelt/telers worden elk door één lid in het bestuur vertegenwoordigd. De overheid die de helft van de exploitatiekosten bijdraagt heeft ook zitting in het bestuur. De directeur van de stichting zit tevens als secretaris in het bestuur. Om de financiering rond te krijgen dragen de imkers ook bij. De georganiseerde imkers dragen per jaar $\pm$ f 50.000,- bij, wat neerkomt op f 5,- per imker.

Onderzoekthema's

- A. Bestuivingsonderzoek:
 - glas/volleggrond, bijvoorbeeld tomaat, aardbei.
 - hybride teelt van zaden - attractantia bijvoorbeeld anijsolie.
- B. Instandhouding en kweek van bestuivende insekten:
 - honingbijen

- solitaire bijen
- hommels.

C. Bevordering van de bijenteelt:

- ziektepreventie (ijsazijn)
- bestrijdingsmiddelen en het testen op bijengiftigheid (Decis, Insegar)
- imkermethoden (vangraat, arrestraam, kunststofkasten).

Elk jaar wordt er een proevenplan gemaakt. Via het bestuur kan elke groep, die hierin is vertegenwoordigd, haar wensen kenbaar maken. De onderzoeksvoorstellen dienen wel een landelijk karakter te hebben. Ook worden er zaken op contract onderzocht. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek naar het overwinteren van kleine volkjes. Dit onderzoek wordt betaald door de N.T.Z. Dit is een vereniging van zaadteeltfima's in Nederland. De kennis en ervaring die hierbij opgedaan wordt komt in de toekomst ook ter beschikking van de imkers. Voor wie meer wil weten over de verschillende proeven die er gedaan zijn in de periode 1984-1987 kan dit nalezen in het boekje 'Het onderzoek op het Landelijk Proefbedrijf Ambrosius-hoeve'. Het is verkrijgbaar via de imkervakhandel (o.a. het Bijenhuis) en in Hilvarenbeek.

Voorlichting

Voor het uitdragen van de kennis die is opgedaan in het praktijkonderzoek is voorlichting nodig naar de verschillende doelgroepen zoals imkers, tuinders en fruittelers. Dit is een taak die tot nu toe door de overheid voor 100% gefinancierd wordt. Er zijn in Nederland drie voorlichters/specialisten insektenbestuiving en bijenhouderij. Voor de doelgroep imkers zijn zij bedrijfsvoorlichters, dat wil zeggen, zij zijn de vraagbaak op het gebied van bijenhouden en bestuiving in al zijn facetten. Daar er één voorlichter is voor $\pm$ 3.500 imkers richt hij zich vooral op de georganiseerde imkerij. Dat wil niet zeggen dat de individuele imker niet bij hem terecht kan. Het specialistische gedeelte van zijn taak bestaat uit het informeren van collegabedrijfsvoorlichters die werkzaam zijn in land- en tuinbouw over zaken betreffende bestuiving en bijen. Ook bij overlastsituaties en het vestigen van een imkersbedrijf worden zij geraadpleegd. Daar waar mogelijk zullen zij aandacht vragen en informatie geven over bijen, drachtverbetering etc. Omdat de voorlichters grote werkgebieden hebben zijn zij veel op pad en is het vaak moeilijk hen snel te bereiken. 's Maandags zijn

zij meestal op kantoor te bereiken. Op hun kantoren is bekend waar zij eventueel te bereiken zijn op andere tijdstippen in de week. Het is ook mogelijk om schriftelijk vragen te stellen of een bericht bij de telefoniste achter te laten. De voorlichters werken niet vanuit de Ambrosiushoeve maar vanuit de verschillende Consuleringschappen voor Akker- en Tuinbouw (CAT). Dit is gedaan om ze te spreiden over Nederland en er voor te zorgen dat er een goed contact mogelijk is met bedrijfsvoorlichters Akker- en Tuinbouw en Fruitteelt. De voorlichters zijn op onderstaande adressen te bereiken.

- C. Smeekens voor de provincies: Zeeland, Zuid Holland en Brabant bij het CAT Barendrecht, Hoefslag 2, 2992 VH Barendrecht. Tel. 01806-12177.
- L. Hensels voor de provincies: Gelderland en Limburg bij het CAT Roermond, Postbus 965, 6040 AZ Roermond. Tel. 04750-33211.
- G.J. Elbers voor de overige provincies bij het CAT Lelystad, Postbus 1021, 8200 BA Lelystad. Tel. 03200-22666.

Ambrosiushoeve

De bovengenoemde stichting voor insektenbestuiving en bijenhoudery is gehuisvest in de Ambrosiushoeve. In de Ambrosiushoeve is ook gehuisvest het Consuleringschap in Algemene Dienst voor Insektenbestuiving en Bijenhoudery. Het bestaat uit één consulent en een secretaresse. De consulent draagt onder andere bouwstenen aan voor het beleid van de overheid ten aanzien van bijen en bestuiving en voorziet de voorlichting en informatie. Daar de onderzoeksgroep relatief klein is en er maar drie voorlichters zijn is de functie van Consulent in Algemene Dienst gekoppeld met de functie van directeur Stichting Landelijk Proefbedrijf.

Andere instanties

Naast het onderzoek en voorlichting zijn er nog een aantal instanties die zich met een onderdeel van de bijenhoudery bezig houden:

De veterinaire dienst.

Deze dienst houdt zich op basis van de bijenwet bezig met bijenziekten en in- en export van bijen. Wanneer u problemen heeft met ziekten dan kunt u zich tot deze dienst wenden. Na een gesprek en eventueel onderzoek zal men proberen een oplossing te vinden. Dit onderzoek is gratis voor de imker. Blijkt het dat u

er nog niet uitkomt dan kunt u altijd contact opnemen met de voorlichting. Het telefoonnummer voor het melden van bijenziekten is 08380-35044. Deze voorlichter is bereikbaar op werkdagen.

De Algemene Inspectie Dienst (AID). Alle wettelijke maatregelen op het gebied van land- en tuinbouw worden gecontroleerd door de AID. Wanneer een imker geconfronteerd wordt met spuutschade dan is dit een zaak voor de AID. Het is noodzaak zo snel mogelijk te reageren wanneer u te maken krijgt met spuutschade. Mocht u voor het eerst met spuutschade te maken krijgen neem dan niet alleen contact op met de AID maar ook met uw vereniging of de voorlichting, deze kunnen u dan tips geven hoe u de zaak verder moet afhandelen.

Afdeling bijenteelt van het Landbouwschap. Het Landbouwschap is het overlegorgaan tussen het agrarisch bedrijfsleven en het Ministerie van Landbouw en Visserij. Het Landbouwschap kent verschillende afdelingen, één ervan is de afdeling Bijenteelt. Deze afdeling waarin de georganiseerde imkerij is vertegenwoordigd komt regelmatig bijeen om overleg te plegen ten aanzien van overheidsmaatregelen. Voorbeelden zijn: drachtplanten en braakregeling en privatisering voorlichters. Het bestuivingsreglement komt tot stand door overleg tussen de afdelingen fruitteelt en bijenteelt van het Landbouwschap.

Overlegorgaan drachtplanten van het Landbouwschap. Gezien de problemen die voortvloeien uit de beperkte drachtomstandigheden die we in Nederland kennen is het overlegorgaan ontstaan. Het overlegorgaan benadert instanties die direct of indirect invloed kunnen uitoefenen op het aanplantbeleid in Nederland. Men voert onder andere gesprekken met Staatsbosbeheer om te komen tot andere normen bij het verstrekken van subsidie. Op initiatief van een aantal leden zijn de verschillende drachtplantencommissies van de verschillende imkersverenigingen en bonden bij elkaar geweest. Men heeft een plan opgesteld waarbij de imkers de verschillende instanties van onder af zullen benaderen en het overlegorgaan van boven af. Wanneer u bij drachtverbetering tegen problemen aanloopt die u of uw vereniging niet kan oplossen dan kunt u het probleem schriftelijk voorleggen aan het overlegorgaan. Stuur uw brieven naar de secretaris van de afdeling bijenteelt van het landbouwschap, de heer H. Kuypers, Prinsenvinkenpark 19, 2585 HK Den Haag.

Tips van het Consuleringschap November 1989

Schuifladeinspectie

Naast het kunnen verzamelen van dode mijten geeft de varroabodem met schuiflade de mogelijkheid om de activiteit van het volk in de winter waar te nemen.

Tijdens de winterzit ontstaat op de schuiflade een patroon van wasmulricheltjes. Deze richeltjes bevinden zich recht onder de straten die de bijen hebben bezet. Zorg ervoor dat de lade schoon is wanneer de win-

terzit begint. Aan het verloop van de wasmulricheltjes is het gemakkelijk af te lezen hoe het er met de voervoorraad voor staat. De winterzit begint bij het vliegkat. De tros is dan gevormd op de voor- en onderkant van de raten. Naarmate de winter vordert, spreken de bijen hun voervoorraad verder aan en de wintertros beweegt daarbij naar de achter- en bovenkant van de raten. Deze beweging van de wintertros is goed waar te nemen op de schuiflade zonder het bijenvolk te storen. De richeltjes worden langer naarmate de winterzit vordert. Wilt u weten hoeveel mijten er tijdens de winterzit zijn gestorven, droog dan de wasmul van de schuiflade.

Meng deze droge wasmul met spiritus en roer de wasmul goed om. Voeg voorzichtig wat water toe en de mijten komen samen met lichaamsdelen van doede bijen boven drijven.

Bodemventilatie

Een bijenvolk is een levend organisme. Het verbruikt zuurstof en produceert koolzuurgas en waterdamp. Waterdamp komt ook vrij bij het indikken van nectar of de wintervoeding. De bijen regelen zelf de temperatuur, de samenstelling van de lucht en de luchtvochtigheid in de bijentros. Sluiten we een bijenkast af door onvoldoende bodemventilatie en een klein vliegkat, dan komen aanvoer van zuurstof en de afvoer van koolzuurgas en waterdamp in de knel. Blijft er alleen een klein vliegkat over, dan heeft dit ook geen positief effect op de temperatuur in de kast. Voldoende ventilatie is vooral in de winter belangrijker dan een 'hoge' temperatuur in de kast. Bijen kunnen goed tegen de kou in de winter, maar slecht tegen vocht. Zijn er beschimmelde raten in het voorjaar, dan is of de standplaats te vochtig geweest of er is te weinig ventilatie in de kasten geweest. Schimmels kunnen alleen leven wanneer er veel vocht aanwezig is. De meeste schimmels treffen we aan de zijanten en de onderkanten van de ramen aan. Dit komt omdat koude lucht en relatief warme lucht met veel vocht elkaar hier ontmoeten. Condensvorming is het gevolg van deze ontmoeting, waardoor een ideaal klimaat voor schimmels ontstaat. Door een goede luchtverversing en condensafvoer kan schimmelvorming voorkomen worden.

Varroabestrijding

Een varroabestrijding is alleen zinvol wanneer 95% van de mijten of meer worden gedood. Dit is te bereiken wanneer u zich stipt aan de gebruiksaanwijzing van toegelaten middelen houdt. November en december zijn de maanden om Perizin toe te passen. Belangrijke punten voor een goed resultaat zijn: de temperatuur tijdens de behandelingen en de dosering i.v.m. de volkssterkte. Het is van belang dat u met collega-imkers overlegt. Volken die niet behandeld worden, vormen een bron van infectie voor volken die wel behandeld zijn. Als imker heeft u met de bestrijdingsmiddelenwet te maken. Gebruik alleen toege-

laten middelen. Deze zijn op veiligheid en effectiviteit gecontroleerd. Wanneer niet-toegelaten middelen in honing aangetroffen worden, zal dit de naam van Nederlandse honing veel schade toebrengen. Het niet in acht nemen van de verplichte veiligheidstermijn en overdosering van wel toegelaten middelen vormen tevens een bedreiging voor de Nederlandse honing als natuurprodukt. Aanvullende tips op het Varroabestrijdingsadvies:

- Werk, als het kan, zonder rook. Moet u rook gebruiken, dan alleen door de vliegopening.
- Gebruik de juiste hoeveelheid van het bestrijdingsmiddel en zorg voor een optimale verdeling hiervan over de bezette raten.
- Goed op de volkssterkte letten. Een korf is nooit sterker dan een zesramer.
- Vermijd contact met elk bestrijdingsmiddel. Niet eten of roken. Het dragen van plastic handschoenen is aan te raden.
- Bewaar bestrijdingsmiddelen buiten bereik van kinderen en niet in de buurt van inktmaterialen en honing.

Bijenwas

Het is nu de tijd om oude raten te verwerken. Verkoopen is een mogelijkheid. Wacht niet totdat de wasmoot toeslaat. Zelf verwerken van oude raat tot bruikbare was is ook mogelijk. U kunt er later kaarsen en boenen van maken. Zelf kunstraat maken vraagt een hele investering. Dit is alleen goed mogelijk wanneer u het opzet met andere imkers samen. Bijenwas is een produkt dat bijen uit suikers in hun wasklieren bereiden. Bovendien bevat deze nog begeleidende stoffen van plantaardige oorsprong. Het zelf omsmelten van oude raat gaat als volgt: Stop de oude raten in een fijne jute zak. Warm het geheel op in water. Het smeltpunt van was ligt rond de 64 °C. Leg onderin de pan of ketel een stuk hout om aanbranden te voorkomen. Pers de gesmolten was uit de zak. Wanneer het water afgekoeld is, zal de was weer stollen. Vermijd contact met ijzer, zink en hard water. De was verkleurt dan of gaat door verzeeping verloren.

Videofilms en folders

Het is weer tijd voor bijeenkomsten. Voor een goede invulling de volgende suggestie. De voorlichters op het gebied van Insektenbestuiving en Bijenhouderij hebben in samenwerking met de Ambrosiushoeve enkele instructieve videofilms gemaakt die ongeveer 20 minuten tot een half uur duren. Ook zijn er folders over de verschillende onderwerpen.

De volgende films zijn verkrijgbaar:

- Varroabestrijding: een film over de verspreiding, het onderzoek en de bestrijding van de varroamijt.
- Bestuiving in de fruitteelt: een film over het onderzoek op het gebied van bestuiving van groot fruit.

- Ziektebestrijding en hygiëne in de bijenteelt: een film over praktische maatregelen die de imker moet nemen om ziekten te voorkomen.
- Insektenbestuiving tomaat: de film geeft een beeld van hoe te handelen als men bijen wil inzetten voor bestuiving van tomaat en wat de ontwikkelingen op dit gebied zijn.

Naast het gebruik van deze films, die goede informatie bevatten, zult u voor de nieuwste ontwikkelingen toch uw voorlichter moeten raadplegen. Folders over de verschillende onderwerpen zijn verkrijgbaar bij de voorlichters. Bij sommige films sluit een folder goed aan, zodat de hoofdzaken nog eens duidelijk op papier staan. Vraag ernaar als u een film bestelt. U kunt de films voor een klein bedrag huren bij de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD). Het telefoonnummer is 070-564201. Daar er veel belangstelling is voor deze films, moet u op tijd reserveren wanneer u een film op een bepaald tijdstip wilt draaien. De film 'Insektenbestuiving tomaat' is alleen te zien via de voorlichters, maar zal op termijn ook via de RVD verkrijgbaar zijn. Momenteel zijn beschikbaar: folders over Varroa, Acarapis, Nosema en Amoebe, Amerikaans vuilbroed, en Ziektebestrijding en hygiëne in de bijenteelt. Er wordt gewerkt aan nieuwe folders. Via de bijenbladen wordt u op de hoogte gehouden wanneer een en ander beschikbaar is.

Gebruiksaanwijzing Fumidil B

Nosema kan in Nederland de oorzaak zijn van ziekte in een bijenvolk. Overeenkomstig het voorlichtingsadvies van het Consulentenschap (voorlichtingsfolders 1 en 5) is ter voorkoming van Nosema ontsmetting en een goede eiwitvoorziening een eerste vereiste. Is het Nosemaprobleem dan nog aanwezig, dan zijn er twee methoden om Fumidil B toe te passen.

Najaarsbehandeling

(De Fumidil wordt via het wintervoer gegeven)

1. Los 1 g Fumidil B op in 100 ml koud water.

2. Los 900 g suiker op in 350 ml warm water.
3. Voeg de Fumidil B-oplossing (zie 1.) bij de afgekoelde suikeroplossing (zie 2.).
4. Gebruik de verkregen eindoplossing (1 liter met verhouding 2 suiker: 1 water) als laatste voedingsgang voor de inwintering van één bijenvolk.

NB. Fumidil B is gevoelig voor warmte. Vandaar het oplossen in 2 stappen.

Voorjaarsbehandeling

(De Fumidil wordt over de bijen gespreoid)

1. Los 2 g Fumidil op in 100 ml koud water.
2. Los 375 g suiker op in 650 ml warm water.
3. Voeg de Fumidiloplossing (zie 1.) bij de afgekoelde suikeroplossing (zie 2.). De oplossing heeft de voor het voorjaar juiste concentratie van 1 deel suiker op 2 delen water.
4. Gebruik de aldus verkregen oplossing (stap 3) voor de besproeiing van de ramen met bijen. Hiervoor gebruikt u een plantenspuit waarin de Fumidiloplossing zit. Per raam wordt 10 ml gebruikt; 5 ml per raamkant. Als een volk op 8 ramen behandeld wordt, dan moet men 80 ml in de sproeier doen en de vloeistof over de 8 ramen verdelen. De ramen worden één voor één uit de kast gehaald.

NB. Een voorjaarsbehandeling mag niet vlak voor of tijdens een honingdracht uitgevoerd worden. Dit houdt in dat een behandeling voor de bloei van de wilg moet plaatsvinden, indien de buitentemperatuur $\pm 8-10^\circ\text{C}$ is.

PS.: Fumidil alleen toedienen als Nosema microscopisch aangetoond is. Het mag geen onderdeel van een bedrijfsmethode worden.

Literatuur

Jacobs, F.J., Kellner, N. en Voorst, van der E. (1978): Ontwikkeling, diagnose en bestrijding van de Nosemose bij de honingbij (*Apis mellifera*). Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift 47(3): 242-251.

KONINGINNETEELT

Buckfast Belangen Verenigd

J.J. Speelziek

Bijna 200 leden en belangstellenden gaven zaterdag 14 oktober in Nunspeet acte de présence om de Buckfastbelangen statutair vast te stellen. De jonge vereniging kon zich geen betere opening voorstellen dan het voorlezen van een persoonlijke gelukwens van de eerwaarde Broeder Adam O.S.B., Dr. Sc., de schepper van de Buckfastbij. Deze bood de voorzitter via zijn Nederlandse afgezant de heer Michael van der Zee, een fraaie voorzittershamer aan. De statuten, die wat de doelstelling betreft een duidelijk beeld van de

activiteiten van de vereniging geven, werden gepresenteerd en het voorlopige bestuur werd bij acclamatie de bevoegdheid verleend gedurende het eerste verenigingsjaar de scepter te zwaaien. Voorzitter G. van der Velde memoreerde de succesvolle reis naar Broeder Adam in de Buckfast-abdij, die eind augustus plaats vond. Maar liefst 96 enthousiastelingen namen hieraan deel en waren getuige van de grote vitaliteit van de 92-jarige monnik, die het gezelschap persoonlijk in zijn bijenrijk rondleidde. Het

bestuur overweegt of eenzelfde reis naar Engeland volgend jaar tot de mogelijkheden zal behoren. De heer J. Mous, een bekende praktijkimker, met name op het gebied van de Buckfastbij, vertelde op boeiende wijze over zijn ervaringen. Na hem kregen nog een paar andere Buckfast-corifeeën het woord, waaronder de heren H. Dijkema en M. van der Zee. Hoewel het hoofddoel van de bijeenkomst bestond uit de oprichting van de vereniging, werd er toch de nodige informatie verstrekt over de koninginnetelt zelve en in het bijzonder over omlarfdagen en landbevruchtungsstations. Een van de aanwezigen sprak zijn verbazing uit over de explosieve belangstelling voor de Buckfastbij, een ontwikkeling in de imkerij die hij nog nimmer had meegemaakt. Volgens 'American Bee Journal' zou de Buckfastbij er in een vergelijken-

de test ten opzichte van enkele Amerikaanse top-rassen als beste uitgekomen zijn, een en ander met betrekking tot geaardheid, produktiviteit en weerstand. Ook de recente TV-uitzending over de monnik en de bij zal ongetwijfeld hebben bijgedragen aan de populariteit van deze bij.

Tijdens de sluiting van de bijeenkomst vertelde de voorzitter, die de vergadering op voortreffelijke wijze leidde, dat zich gedurende de pauze een veertigtal nieuwe leden had aangemeld; zij ontvangen alsnog het laatste exemplaar van het goed geredigeerde Buckfast Bulletin, dat een handige begeleiding voor het werken met de Buckfastbij belooft te worden. Helemaal viel deze dag samen met de Open dag in het Bijenhuis, zodat velen een keuze moesten maken. Niettemin, de Buckfastbij zit thans vast in het zadel.

VERENIGINGSNIEUWS

Honingkeuring Oost Flevoland

Ab Kuypers

De voorbereiding

Maandagavond 18 september 1989 vond de eerste honingkeuring 'Oost Flevoland' plaats. Wanneer je als (nog maar) 21-jarige subvereniging voor het eerst in je bestaan iets dergelijks organiseert past het voorzichtig te beginnen. Er moet immers veel ervaring worden opgedaan om van een honingkeuring iets waardevols te kunnen maken. Daarom hebben we van deze eerste keer geen echte wedstrijd gemaakt, hoewel er wel enkele kleine prijsjes te winnen waren. Voorop stond het verkrijgen van ervaring in wat een honingkeuring inhoudt, zowel voor de organisatoren als voor de deelnemers. Reeds in het begin van dit jaar hebben we een clubavond georganiseerd waarop door onze (toen nog) a.s. keurmeester, de heer B. van der Laan uit Emmeloord, een lezing plus diavertoning is gehouden over de voorbereiding van honing voor een keuring. Later hebben we in ons clubblad 'Bijpraten'

nog eens uitgebreide voorlichting gegeven aan de hand van de keuringsreglementen. Het laatste clubblad voor de keuring stond deels in het teken van honing. Zodoende zijn we dit gehele seizoen langzaam maar zeker naar deze gebeurtenis toegeleefd. Voor het bestuur betekende het verder afwachten, twijfelen, hopen en uiteindelijk voorbereiden.

Het begin

Het bescheiden begin is op een heugelijke wijze uit de hand gelopen: niet minder dan 20 leden zorgden samen voor maar liefst 57 inzendingen in de klassen 1-7. Toen de heer Van der Laan, met wie onze subvereniging zulke goede banden onderhoudt (velen van ons zijn immers door hem ingewijd in het bijenleven), de zaal binnen kwam moet hem even de schrik om het hart zijn geslagen. Dit grote aantal inzendingen was meer dan we ooit hadden kunnen verwachten, we hadden dan ook maar één keurmeester uitgenodigd. Bij de inschrijftafel nog een rij wachtenden, op de keuringstafel reeds een flinke uitstalling, voor de tafel een grote groep enthousiaste imkers. 'Sjonge, sjonge,' verzuchtte Van der Laan. Echter, met de

De heer van der Laan aan het werk onder toezicht van de heren Den Hartog en Veenstra. Foto: A. Kuypers.

Een niet verwachte grote aanvoer van potten honing. Foto: A. Kuypers.

van hem bekende rust en toewijding ging hij aan de slag en wist warempel op een redelijk tijdstip de uitslag van onze eerste keuring bekend te maken, waarbij het meer om de goede adviezen ging dan om de punten. Negentienneentachtig was immers uitgeroepen tot ons leerjaar, waar het de honing betreft. De heer Van der Laan was bijzonder tevreden over de kwaliteit van de ingezonden honing, hetgeen tot uitdrukking kwam in de toegekende punten. Een enkele uitschieter daargelaten, lagen de resultaten heel dicht bij elkaar. Er was een tweede ronde nodig om uiteindelijk toch drie prijswinnaars te kunnen aanwijzen. Dit waren de heren S. Dijkstra, W.de Vries en H. Alting.

Hoe nu verder?

Van deze eerste honingkeuring hadden we ons vooral voorgenomen dat het een leerzame avond moest worden, waarop we later zouden kunnen voortborduren. Ervaring opdoen en enthousiasme kweken. Bij een eventueel succes volgend jaar een echte keuring met de mogelijkheid er een jaarlijkse activiteit van te maken, die eventueel kan uitgroeien tot een regionale gebeurtenis. Als bestuur hebben we aardig wat ervaring opgedaan, als deelnemers hebben we dit seizoen veel geleerd. We weten nu ongeveer wat een honingkeuring voorstelt. Hopenlijk wordt het volgend jaar net zo goed of zelfs nog beter. Want één ding staat wel vast, na dit succes moeten we doorgaan. Een goed verloopende honingkeuring kan een betekenisvolle gebeurtenis zijn in het imkersbestaan. Wanneer we bovendien een volgende keer ook nog op tijd de regionale pers inschakelen, kunnen we voor zowel de bijenhouderij als voor ons product de honing, waar we trots op zijn, een mooi stukje reclame maken.

Tot slot

Natuurlijk zeg je achteraf tegen elkaar, dat we geen mooier jaar dan uitgerekend 1989 hadden kunnen uitkiezen om voor de eerste keer een honingkeuring op het programma te zetten. De grote oogst van dit jaar zal zeker aan het enthousiasme van de leden en de kwaliteit van de honing hebben meegewerkt. Hopen-

De heren Brinkman, De Vries en Sluyter 'keuren' mee. Foto: A. Kuypers.

lijk zal de belangstelling en de inzet van de leden ook volgend jaar weer voldoende groot zijn, om ook dan weer van een succes te kunnen spreken. Want zonder de massale deelname aan de eerste keuring had het nooit zo goed kunnen worden. Als laatste wil ik nog opmerken, dat het een riem onder het hart van de bestuursleden heeft betekend, om zowel van het 'Bijenhuis' als van het depot 'Flevoland' een extra prijs te mogen ontvangen.

Beestenspul in Ermelo G.R. Nijman

'Beestenspul' was het thema van de Nieuwjaarsreceptie 1989 van het gemeentebestuur van Ermelo. Voor deze avond was aan een aantal organisaties, verenigingen en ook ondernemingen de gelegenheid geboden zich te presenteren. Een voorwaarde hierbij was dat zij op één of andere manier in relatie stonden met dieren. Zo waren bijvoorbeeld aanwezig de vogelvereniging 'Kleurzangers', de postduivenvereniging 'Snelpost', de kleindiersportvereniging 'D.E.S.', de kynologenclub, maar ook een dierenpeciaalzaak. De Dierenbescherming en een dierenartsenpraktijk gaven ook acte de presence. Uiteraard was ook de bijenteeltvereniging van Ermelo aanwezig. Als leden van deze vereniging hadden we werkelijk alles van stal gehaald. Van slinger, honingpers tot ontzegelvork; van Uddelerboogkroef tot een Spaarkast met heuse verzegelde honingkamerramen. Zelfs een korfvelechter toonde zijn oude ambachtelijke werk. Verder lagen er boeken, folders, foto's en was er een videopresentatie, waarin uit de doeken gedaan werd wat het belang van de honingbij voor ons milieu is. Veel producten waren aanwezig: honing, was, propolis (puur, als zalf, in capsules en in de vorm van tinctuur), potten met stuifmeelkorrels en zelfs de mede ontbrak niet. Ik kan u vertellen dat onze stand veel aandacht kreeg van het aanwezige publiek. Een vaste gast op deze nieuwjaarsbijeenkomsten van de gemeente Ermelo is de cabaretgroep 'Stratego'. In drie voorstellingen namen zij de plaatselijke politiek en de politici op de korrel. Ook de aanwezigheid van de plaatselijke bijenteeltvereniging was in hun optreden verwerkt. Een latere recensie in een krant luidde: 'De nieuwjaarsreceptie was heel druk bezocht en er heerste een geanimeerde sfeer'. Hieruit blijkt ook dat deze opzet voor de organisatoren een schot in de roos geweest is. Als bijenteeltvereniging hebben we op deze manier weer een stuk bekendheid kunnen geven aan de rol die de honingbij speelt in onze samenleving.

Opmerking van de redactie

Hartelijk dank aan de schrijver voor het opnieuw toezenden van de kopy, deze was inderdaad zoekgeraakt. Bij het verdelen van de binnengekomen kopy over de elf nummers werd besloten bovenstaande bijdrage laat in het jaar te plaatsen. Het goede idee om de bijenteeltactiviteiten in te passen in de Nieuwjaarsreceptie van het gemeentebestuur wilden wij graag publiceren op een moment waarop dat het meest effectief zou zijn.

Geachte Imker

Toen ik daags na Sinterklaas even de boeken open-sloeg omdat 'Wagening' mij voor elk lid om het quatum vroeg moest ik tot mijn schrik bemerken dat ik het geld nog moest ontvangen. Voor de penningmeester in december z'n terugkerend liedje van verlangen. U kunt mij nu geweldig helpen door mij met de grootste spoed uw lidmaatschapsgeld te gireren. U weet: 'Wie goed doet, goed ontmoet'. U ontmoet dan met regelmaat 'het Groentje' en/of uw clubnieuws in de 'Blijf Bij' en ook op de ledenavonden hoort u er toch zeker bij? Dus gaarne uw lidmaatschap/donatie het kost slechts een paar minuten tijd. Mijn hartelijke dank, want dan ben ik mijn terugkerende zorg weer kwijt!

de penningmeester

Haren-Paterswolde viert haar 75-jarig bestaan

J. Kwebeman

De blikvanger van de tentoonstelling. Foto: J. Kwebeman

De dag van de jubileumviering begon zaterdag 9 september met een korte rondgang over de tentoonstelling 'Bijenhouden vroeger en nu'. Onder de speciale gasten, die aan deze rondgang deelnamen waren o.a. de burgemeesters van de gemeenten Haren en Eelde en de loco-burgemeester van de gemeente Peize, ons Hoofdbestuur, de heer Saal, de voorzitter van de Vereniging tot Behoud van de Hortus, mevrouw Wiersum, de heer Verloop van de Hortus en de bestuursleden van onze vereniging. De coördinator van de tentoonstelling, de heer F.H.C. Kruse, gaf tijdens de rondgang toelichting op de tentoonstelling. Aan het einde van deze uitleg vertelde onze voorzitter J. de Vlas het verhaal over de heilige Ambrosius, waarna burgemeester K. Weide van Haren de tentoonstelling open-de door het onthullen van een zeer fraaie Ambrosius-

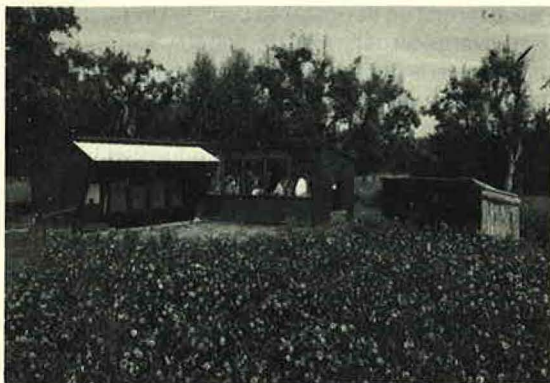
korf. Met vreugde kon ceremoniemeester J. Eppinga daarna in het nieuwe paviljoen van de Hortus ongeveer 150 aanwezigen welkom heten, waaronder vele genodigden, besturen van subverenigingen uit de omgeving en een zeer groot aantal leden met hun partner. Het paviljoen was tot de laatste plaats bezet. In zijn openingstoespraak ging burgemeester K. Weide in op de gebeurtenissen van de laatste jaren rond de Hortus. Hij vertelde hoe door de inspanning van velen de Hortus behouden kon blijven, en de Hortus Haren B.V. kon worden opgericht. In de komende dagen zullen de grond en de opstallen door de Universiteit worden overgedragen. Aan de opbouw van de Hortus nieuwe stijl is ook door de imkers al bijgedragen door het bouwen van de bijenstal met observatieruimte en zal ook in de toekomst voor de imkers een rol zijn weggelegd bij de realisatie van het educatief insekten-centrum. Zijn felicitaties gingen vergezeld van een envelop met inhoud. Na een drankje met een hapje bracht ons Hoofdbestuur, de heer R.R. Saal, de felicitatie van het landelijk bestuur over. De vereniging kreeg een prachtige verenigingsvlag. In zijn toespraak wees de heer Saal op de twee sterkste punten van de vereniging. Haar goede relaties met het Onderwijs-centrum voor Land- en Tuinbouw te Paterswolde, waar elk jaar de bijenmarkt wordt georganiseerd en vele bijencursussen worden gehouden, en die met de Hortus, waar nu de tentoonstelling is ingericht. In een tijd, waarin iedereen wakker ligt van het milieu, is de imker belangrijk geworden. Actieve verenigingen als Haren-Paterswolde zijn goede hulpen bij het beleid van het Hoofdbestuur. De heer A. Tchernoff, burgemeester van Eelde ging in op de relatie tussen Haren en Eelde, die niet alleen bestaat door de bijenvereniging, maar ook door de samenwerking in het Meersch. Samenwerken aan een toekomst met een schoner milieu kan volgens de burgemeester door de Hortus en het imkeren sterk worden bevorderd.

Volgens de heer H. Dijkema, voorzitter van de groep Groningen, maken zowel de groep als de vereniging Haren-Paterswolde een bloeiperiode door. Hij deel-

Een gedeelte van de tentoonstelling. Foto: J. Kwebeman

de mede, dat het bestuur van de groep, de heer F.H.C. Kruse, de organisator van de tentoonstelling, bereid heeft gevonden de heer Saal als Hoofdbestuurslid op te volgen. Als cadeau bood hij de vereniging naast de nieuwe wisselbeker en een kleinere bokaal als prijs voor de honingkeuring, een aantal enveloppen met inhoud aan, bestemd voor het aankopen van imker-artikelen als prijzen voor een verloting op de verenigingsavond.

De demonstratiebijenstal en bezoekersruimte in de Hortus te Haren (Gr.). Foto: J. Kwebeman.

In zijn dankwoord sprak onze voorzitter J. de Vlas zijn vreugde uit over de grote opkomst. Hij dankte allen die door hun steun en medewerking het mogelijk maakten dit jubileum en de tentoonstelling te organiseren en speciaal de Hortus voor de prettige contacten en het beschikbaar stellen van de ruimten. Hij deelde verder mee, dat elke gast van de vereniging een cadeau krijgt aangeboden in de vorm van een prachtige wilgenstek, met de bedoeling dat deze in de tuinen zal worden geplant. Zo kan een bijdrage wor-

den geleverd aan een beter drachtgebied voor onze bijen. Zijn laatste taak op deze morgen was het bekend maken van de uitslag van de honingkeuring en het overhandigen van de wisselbeker en de bokaal aan de voornaamste winnaars, de heer E. Timmer en de heer en mevrouw Van der Laan uit Emmeloord.

Zo eindigde het officiële deel van de jubileumviering en konden de leden zich voorbereiden op de feestavond, die 's avonds werd gehouden in de 'Twee Provinciën' aan het Paterswoldse meer. Het was een prachtig besluit van een mooie dag. Eerst maakten wij een rondvaart over het meer, waarna we ons samen aan een koud buffet zetten. Tijdens dit buffet vond de voorzitterswisseling plaats en droeg Jaap de Vlas zijn taak over aan Jan Eppinga. Albert Drenth bedankte Jaap namens de vereniging voor zijn grote inzet bij alle verenigingsactiviteiten. Zijn cadeau, een Groninger koek, stond niet in verhouding met dit vele werk, maar de traditie en het kasgeld schrijven deze sobere regel voor. Het was verheugend, dat ons erelid, de heer G. Bazuin, nog in staat was het hele jubileum, inclusief de feestavond mee te maken. De heer P.G. Norg haalde aan de hand van enige dia's van een korfvlecht cursus nog enige prachtige herinneringen op en ons lid mevrouw Koster verrastte ons met het voordragen van enkele toepasselijke gedichten. Aan het einde van de avond kon voorzitter Eppinga dan ook terugblikken op een prachtige dag met uitzicht op nog een week lang tentoonstelling, waarvoor nog veel inzet van de leden nodig zou zijn. Bij het sluiten van de tentoonstelling op zondag 17 september kon ook wat dit deel van de jubileumviering betreft, worden teruggezien op een geslaagde manifestatie met 6.000 bezoekers op het laatste weekend, dit echter mede doordat dit samenviel met de Hortusdagen. Het doel van onze vereniging om met deze tentoonstelling de aandacht van een groot publiek op onze hobby te vestigen, is daardoor volledig geslaagd.

Landbouwbegroting: meer geld voor de bijenhouderij

P.C. Muntjewerf

Het gebeurt maar zelden dat in de memorie van toelichting op de landbouwbegroting de bijenhouderij wordt genoemd. In die van het nieuwe regeringsjaar staat de volgende zin:

'Vanwege het belang van de bijenhouderij voor de land- en tuinbouw en de wilde flora zullen voor het praktijkonderzoek voor de bijenhouderij en voor de insektenbestuiving extra financiële middelen ter beschikking worden gesteld.'

Dit is het resultaat van de onderhandeling van het Landbouwschap met de minister op 5 april jl. Een en ander is voorbereid door de afdeling Bijenteelt van

het Landbouwschap. De bijenhouderij pleitte voor het ontheffen van de plicht tot bijdragen aan het praktijkonderzoek op de Ambrosiushoeve, zoals met argumenten ook is verwoord op onze laatste Algemene Vergadering. De minister maakte een royaal gebaar door de bijdrage van het bedrijfsleven te beperken tot 25% in plaats van de nu geldende 50%, zoals gebruikelijk is bij al het praktijkonderzoek in de land- en tuinbouw. Dus wel degelijk een uitzonderingspositie waar andere sectoren met enige jalouzie naar keken. De realiteit is echter dat de ± 10.000 georganiseerde imkers in Nederland samen $\pm f 50.000$ bijdragen

en dat de groente- en fruitsector een gelijk bedrag inbrengt. Samen $\pm$ f 100.000 hetgeen nog niet eens 25% is van het exploitatietekort van het proefbedrijf te Hilvarenbeek. Dus in feite heeft de minister een toestand bevestigd die ongeveer bestond. En bij een toenemend exploitatietekort zouden imkers eigenlijk nog meer moeten bijdragen dan de f 5,- van dit ogenblik.

Indien nu de bijenhouderij zou blijven aandringen op vrijstelling van de bijdrage waarvoor naar onze mening nog steeds voldoende argumenten zijn, dan is zoals ons is gebleken in elk geval de consequentie dat ook de groente- en fruitsector zijn bijdrage intrekt. De afdeling Bijenteelt van het Landbouwschap heeft in zijn vergadering van 2 oktober jl. besloten in principe te blijven ijveren voor het terugbrengen van de imkersbijdrage tot nul. Men wil echter de medefinanciering van de tuinbouw niet in gevaar brengen en tevens benadrukken dat destijds is afgesproken dat de bijdrage van de imkers nooit meer dan f 5,- per jaar zal zijn en dat er voor de medefinanciering van andere zaken als voorlichting in de toekomst geen ruimte is. Aan het tuinbouwbedrijfsleven zal duidelijk worden gemaakt dat de imkersbijdrage op basis van vrijwilligheid dus via de contributie moet worden verkregen, heel anders dan in hun sector waar de gelden door een publiekrechtelijke heffing via het Landbouwschap op basis van bedrijfsomvang en veilingomzet wordt verkregen.

Zo werkt het bij de bijenhouderij niet omdat die niet door heffingsplichtige bedrijven wordt bedreven. Een bijdrage naar omvang, dus naar het aantal bijenvolken, zou rechtvaardiger zijn, maar onze ledenadministratie is daar niet op ingericht en ons ontbreekt elke sanctie om die exact vast te stellen. Er rest ons dan ook niet anders dan te blijven zoeken naar mogelijkheden voor gratis onderzoek en voorlichting voor de bijenhouderij.

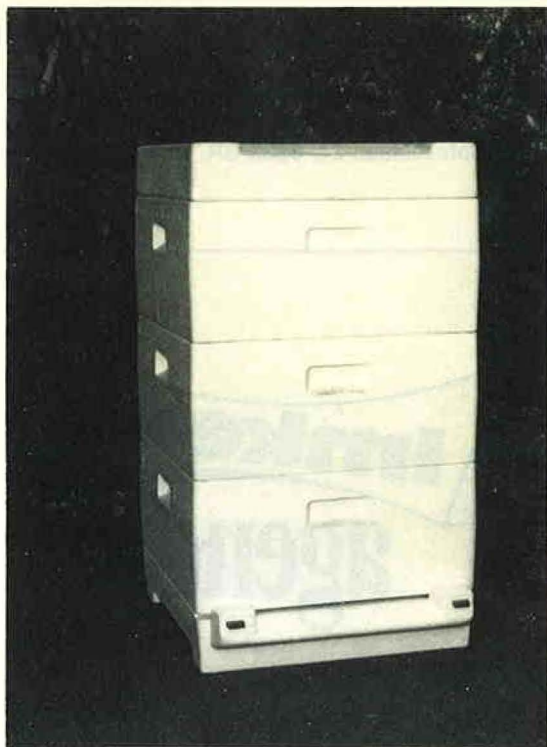
Opnieuw de kunststofbijenkast

G. Henseler, afdeling Handel

In het maartnummer 1989 van ons Groentje jaargang (91)3: 78, heb ik toegezegd dat zodra er meer nieuws over de kunststofbijenkast te melden zou zijn u dit in uw maandblad zou kunnen lezen. Ik ben van mening dat u thans op de hoogte gebracht moet worden van de verdere ontwikkelingen. Dat de kunststofkast in de belangstelling staat hebt u zelf kunnen constateren o.a. in het Groentje van juli/augustus 1989 (91)7/8: 232-234, waarin de heer Van Eizenga ons zijn zeer positieve visie gaf op kasten gemaakt van kunststof. Wij willen echter beslist een naar *Nederlandse normen* uitgevoerde kast of broedkamers uitbrengen hetgeen in het eerste artikel (90)9: 238 (1988), als doel

werd gesteld. De Haga-broedkamers (ontwerper dr.J.P.van Praagh uit Celle) zijn zulke broedkamers. Uit testgegevens van door de VBBN bij enkele imkers geplaatste Haga-kunststofbijenkasten is echter gebleken dat (terecht werd in mijn vorige artikel gewezen op nog enkele vraagtekens) enkele negatieve punten naar voren kwamen en wel de volgende - de kasten zijn te volumineus (onhandelbaar) - de randen zijn te kwetsbaar - hoewel de voorjaarsontwikkeling van de volken prima was bleven in de loop van het seizoen enkele volken achter bij vergelijkbare volken in houten kasten - de geplande verkoopprijs is veel te hoog.

Aangezien de afdeling Handel van de VBBN er is voor de imkers hebben wij gemeend toch aan de vraag, een complete kunststofkast in ons assortiment op te nemen, te moeten voldoen. Onze keus is gevallen op de op *Nederlandse raammaat* afgestemde *Segeberger kunststofkast*. Waarom deze kast? In de eerste plaats is deze kast reeds vele jaren (in de Duitse raammaat) uitgetest en tot tevredenheid gebruikt; ten tweede is de prijs (bodem + 2 broedkamers + afdekgaas + dak) slechts enkele guldens hoger dan die van een vergelijkbare vurehouten of multiplex WBP Spaarkast. Met het opnemen van de Segeberger kunststofkast in ons assortiment is het hoofdstuk kunststofkast nog niet afgelsoten. Wij blijven geïnteresseerd in een op Nederlandse standaard maten afgestemde kunststofkast waarmee goed te imkeren valt en die tegen een redelijke prijs verkrijgbaar is.

Cursussen

Bij voldoende belangstelling zal in het voorjaar 1990 in Amsterdam een basiscursus bijhouden en een cursus bijhouden voor gevorderden worden georganiseerd. Inl.bij: S. Szarzynski, Dirk Deutekompad 12, 1063 DA Amsterdam. Tel. 020-133252.

De Tuinbouwschool Borculo organiseert in januari, in samenwerking met omliggende subverenigingen, een basiscursus bijenteelt en een cursus voor gevorderden. Inl.bij: Tuinbouwschool, Slotlaan 1 te Borculo. Tel. 05457-71870 of bij: J. Ruven. Tel. 05457- 71896.

De subvereniging Goeree-Overflakkee organiseert in februari, bij voldoende deelname, een cursus koninginnenteelt onder leiding van J. Hertsig. Inl.bij: J. van Nimwegen. Tel. 01870-4345.

Regio Midden Brabant start op 6 februari a.s. een basiscursus bijenteelt op de Groenschool te 's-Hertogenbosch. Deze cursus zal worden gegeven door Paul van Doremalen en René van Blaricum (7 theorielessen van 2 x 50 min. op dinsdagavond en 12 praktijklessen ook van 2 x 50 min. op zaterdagochtend). De kosten bedragen f 150,-, voor volken en beschermende kleding (bijenkap) wordt gezorgd. De minimumleeftijd is 18 jaar. Voorkennis is niet vereist. Inl. bij: G. v.d. Aker. Tel. 013-332228.

De bijenhoudersvereniging Utrecht e.o. organiseert bij voldoende belangstelling, in januari 1990, een cursus 'bijenteelt voor gevorderden'. De kosten bedragen f 140,-. Opgave en inl.bij: mw. Janny de Leeuw, Evert Cornelislaan 24, 3533 SR Utrecht. Tel. 030-937539.

11 november Hilvarenbeek

Werkdag in het arboretum van de Ambrosiushoeve door 'Vrienden van Ambrosiushoeve'. Inl. 013-425888.

11 november Kampen

Groepshoningkeuring Overijssel West, in het Parochiehuis, Burg. van Engelenweg 100 te IJsselmuiden. Tel. 05202-14889 (genoemde weg begint achter het station van Kampen). Aanvang: 09.00 uur. Inl. bij: R. de Ruiter. Tel. 05202-19051.

11 november Bunnik

Vijfde Nationale ruil- en verkoopbeurs in de kantine van de Fruitveiling Bunnik. Hier worden o.a. honing-etiketten, bijenboeken en -tijdschriften, bijenpostzegels e.d. verhandeld. Er worden veel imkers verwacht die ook hun eigen ruil- en/of verkoopmateriaal mogen aanbieden. Geen inschrijvingskosten, maar... wel gratis koffie. Dhr. Floor van Os zorgt voor de plaatsing van bijenvolken. Er is ook de mogelijkheid om het Bijenmuseum (open van 13.00-15.30 uur) in het Pannekoekenhuis te Odijk te bezoeken.

16 november Hilvarenbeek

Themadag voor tuinders. Wij hebben hierover geen nadere informatie ontvangen. Heeft u toch interesse, bel dan met 013-425888.

23 november Varsseveld

De heer Ko Zoet zal een lezing met film houden over 40 jaar imkerervaring. Vanaf 20.00 uur staat de koffie klaar in café-restaurant 'Rothman', Schoolstraat 26 te Varsseveld.

24 november Leiderdorp

Lezing door de heer A.M. Millington Ward over koninginnenteelt. Deze avond wordt gehouden in wijkcentrum 'Zijkwartier', Van der Marckstraat 19 te Leiderdorp. Inl.bij: mw.E.vd. Pavert. Tel. 071-220378.

Themadag imkers

16 december Almere

Themadag voor imkers in 'De Kemphaan' te Almere van 10.00-16.00 uur.

Er zullen enkele lezingen gehouden worden met als doel: enkele nieuwe en nuttige onderwerpen te presenteren. De volgende sprekers zullen aanwezig zijn: dr. J. van der Zwan 'Allergie voor bijensteken', drs. A. de Ruijter 'Kunststofkasten', drs. J. Kerkvliet 'Honingkwaliteit', ing. J. van den Eijnde 'Teelt van hommels', drs. A. Koster 'Voedselbronnen voor honingbijen', J. van der Steen 'Stuifmeelvervangingsmiddelen'. De kosten bedragen f 3,-, bezoekers dienen zelf voor hun lunch te zorgen, de lunchpauze zal 1,5 uur duren.

De Kemphaan ligt aan de N27, verbindingsweg tussen A6 en A28.

Op 15 september is na een kortstondige ziekte op 58-jarige leeftijd overleden ons trouw lid

JO BEVERDAM

Onze oprechte deelneming gaat uit naar zijn vrouw en kinderen.

Bestuur en leden
subvereniging Rijssen 'De Oosterhof'

Op 10 september is op 67-jarige leeftijd overleden

JOHANNES DE JONG

Bijna 30 jaar heeft hij z'n bijen kunnen verzorgen. Onze oprechte deelneming gaat uit naar zijn familie en vrienden.

Bestuur en leden
subvereniging Almelo

Op 71-jarige leeftijd is plotseling van ons heengegaan ons lid de heer

JOHAN WERKSMAN

Hij was boswachter, imker, visser, tekenaar, schrijver en schaker, kortom een uniek mens is overleden.

Bestuur en leden
subvereniging Heiloo

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82 FAXNR. 05165-1839

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **weder-verkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

BIJ EN IMKER door Bep Posthumus.

Het leven van imker Marinus Blijdervens in Woord en Beeld.

Een prachtig kijk en leesboek over de bijenteelt.

Het leven de bijen, imkers, bijenmarkten worden U door middel van 240 foto's met begeleidende tekst in beeld gebracht.

Naast het leven van de bij en imker, maken we kennis met verschillende imkers en opmerkelijke figuren zoals Dirk van Noort, Dirk de Bie.

Uit de recensie: „Bij en Imker een prachtig boek voor de imker maar ook voor de belangstellende.

Prijs f 29,95

BOEKHANDEL KOOL, STATIONSSINGEL 50,
3901 XK VEENENDAAL. TEL.: 08385-13978

Op 15 september is op 77-jarige leeftijd overleden

JAN KAMPHUIS

Jan heeft zich meerdere jaren voor de vereniging ingezet als bestuurslid. Ook daarna was een beroep op hem nooit een vergeefs beroep. We zullen hem missen. Onze oprechte deelneming gaat uit naar zijn vrouw, verdere familie en vrienden.

Bestuur en leden
subvereniging Almelo

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

TE KOOP: de Nederlandse vertaling van 'Zo imkeren wij in de Segeberger kunststofkast' van Werner Schundau. Maak f 17,50 over op gironummer 57.97.493 of bel voor inf. 05965-1904 of 05953-2173

TE KOOP: honing in emmers van 12,5 en 25 kg. B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle. Tel. 05736-1479.

TE KOOP GEVRAAGD: honingslinger met toebehoren. Tel. 03413-2116 (Hierden)

TE KOOP GEVRAAGD: RVS honingslinger met toebehoren. Tel. 02230-21754 (Den Helder)

TE HUUR: gerieflijk verbouwd voorhuis van hobbyboerderij, voor weekend en vakantie, bij bos, fietsen aanwezig. Tel. 05296-2939 (Punthorst).

ProPol Apitherapie Produkten

Biedt U de BEST WERKZAME en
MEEST COMPLETE serie

PROPOLIS PRODUKTEN

Maar ProPol is ook hét adres voor
**HONINGZEEPJES, KONINGINNEGELEI,
STUIFMEEL, AMBROSIA HONINGWIJNEN** enz.

Onze produkten zijn o.a. verkrijgbaar bij HET BIJEN-
HUIS: de HH HANDELAREN en diverse
IMKERDEPOTS.

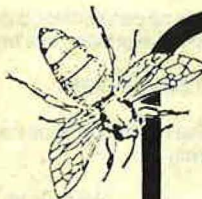
Vraag het (GRATIS) informatieboekje!!!

Bovendien bevat ons assortiment een serie leuke
geschenkartikelen
(van o.a. Haslinger - Oostenrijk)

ProPol Apitherapie Produkten
Ronde Hoep Oost 15 / tel.: 02963-4593
1191 KB Ouderkerk a/d Amstel

Wederom verkrijgbaar
een prachtige
bijenkalender voor 1990

Bienen '90

slechts f 19,90

exclusief verzendkosten,
af Wageningen

*altijd
dichtbij.*

HET BIJENHUIS

WAGENINGEN

**MEER DAN
25 DEPOTS**

Friesland: H. Akkerman,
Oosterwoldseweg 47, 8421 RP Olde-
berkoop, tel. 05164-439.

Groningen: Fenna en Ger Postma,
Kampenslaan 8, 9626 TE Schildwolde,
tel. 05982-1455.

Onstwedde: H. Bessembinder,
Wessinghuizenweg 18, 9591 VJ Onst-
wedde, tel. 05991-1226.

Emmen e.o.: J.A. van Groningen,
Vaart Z.Z. 124, 7833 AG Nieuw
Amsterdam, tel. 05915-52721.

Assen: Mevr. J. Blomsma-Mast, Dres-
landen 90, 9407 JA Assen, tel. 05920-
45277.

Staphorst: W. Bloemert, Lankhorster-
weg 28, 7951 PP Staphorst, tel. 05220-
52865.

Vriezeveen: G.J.L. ten Cate, Verzet-
straat 54, 7671 GL Vriezeveen, tel.
05499-63040.

Enschede e.o.: A.M. Spit, Stelande-
weg 21, 7548 BV Boekelo, tel. 05428-
2703.

Reggedal: H. Jansen, Lochemseweg 7,
7475 PA Markelo, tel. 05475-1238.

Gorssel e.o.: G.J. Lensink, Deventer-
weg 4, 7213 EG Gorssel, tel. 05759-
2468.

Achterhoek: B. Meijerman, Dwaars-
dijk 6, 7025 CR Halle, tel. 05736-1479.
Winterswijk: Mw. M.J. Grevers,
Miste 4, 7118 WB Winterswijk, tel.
05435-239.

Flevoland: Mw. H. Mulder-Scheep-
maker, Boecier 04-58, 8242 CL Lelystad,
tel. 03200-40393.

Epe e.o.: Coöp. Novaco, Paasvuur-
weg 7, 8161 CA Epe, tel. 05780-12317.

Nunspeet: Th.G. Veenstra, Pr. Frede-
rikstraat 13, 8081 NN Nunspeet, tel.
03412-54037.

Nijmegen e.o.: Mw. J.M. de Jong,
Sporstraat 3, 6663 AE Lent,
tel. 080-234357.

Bunnik/Houten: B.Th. Barten,
Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik,
tel. 03405-61742.

't Gooi: Imkerij 't Schuurkje, Oude
Loosdrechtsedijk 115, 1231 LS Loos-
drecht, tel. 02158-4104.

West-Friesland: Klaas Verlaet,
Ganker 11, 1654 JH Benningbroek,
tel. 02297-2325.

Noord-Holland: H.S. Homburg,
Velsersduinweg 165, 1971 ZB IJmuiden,
tel. 02550-21530.

Rotterdam: Mw. en dhr. Schmitz,
Molecatensingel 266, 3077 SH Rotter-
dam, tel. 010-4833944.

Gouda: C. Bos, 3e Tochtweg 6,
2841 LM Moordrecht, tel. 01802-1227.

Schouwen-Duiveland: C.L. v.d. Wek-
ken, Provincialeweg 5, 4321 SM Kerk-
werf, tel. 01110-14821.

Walcheren: A. Verboven, Bisschops-
straat 25, 4353 BN Serooskerke,
tel. 01189-1499.

Zeeuws-Vlaanderen: Iz. de Hullu,
St. Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwliet,
tel. 01171-1458.

Idem: K.J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat
21, 4571 HB Axel, tel. 01155-2720.

Noord-Brabant: A. Pel, 't Kasteeltje
3, 5688 EN Oirschot, tel. 04997-72096.

Zuid-Limburg: G. Bruls,
Altaarstraat 26, 6365 AK Schinnen,
tel. 04493-1255.